

Nauhaan kudotut merkitykset ja esihistorian elävä perintö

Lautanauhatutkimuksen merkitys ja mahdollisuudet museotyölle.

Aino Hujanen

Kandidaatin tutkielma

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2024

Kandidaatin tutkielma

Oppiaine: Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma, Kulttuuriperinnön tutkimus

Tekijä: Aino Hujanen

Otsikko: Nauhaan kudotut merkitykset ja esihistorian elävä perintö. Lautanauhatus tutkimuksen merkitys ja mahdollisuudet museotyölle.

Ohjaajat: Riina Haanpää, Eeva Raike, Riikka Turtiainen

Sivumäärä: 50 sivua

Päivämäärä: 7.5.2024

Tiivistelmä

Tutkielmani keskiössä on Maskun Humikkalan myöhäisrautakautisen kalmiston haudasta 31 löydetty lautanauhajäännös KM8656:H31:18. Selvitän tutkielmassani H31 lautanauhajäännökseen kohdistetun tutkimustyön merkitystä sen museo- ja käyttöarvon määrittelyssä. Tarkastelen erityisesti kudonnanopettaja ja tekstiilikonservaattori Maikki Kariston vuosina 2007-2019 tekemää tutkimustyötä ja sen myötä syntynyttä H31 lautanauhan ennallistusta ja kudontaohjetta. Tutkielmani tavoitteena on tuoda esiin Kariston tutkimustyön vaikutus objektin museoarvoon ja tarkastella ennallistuksen käyttöarvoa yhdessä alkuperäisen objektin kanssa. Analysoin ennallistuksen kokemuksellisuutta ja elämyksellisyyttä sekä sen hyödynnettävyyttä ja käytettävyyttä museotyössä. Tarkastelen myös H31 lautanauhajäännöksen yhteisöllisiä merkityksiä ja arkeologisten lautanauhojen elävää perintöä.

Käytän tutkielmassani merkitysanalyysimenetelmää, jossa analyysikohteenani on alkuperäisen objektin ja sen ennallistuksen sekä kudontaohjeen muodostama kokonaisuus. Tutkimusaineistoni muodostuu Maikki Kariston ja käsityömestari Mervi Pasasen haastatteluista, H31 lautanauhajäännöksen tutkimushistoriaan liittyvästä kirjallisuudesta, Suomen kansallismuseon ja Museoviraston kokoelmapoliittisista ohjelmista, Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittisesta ohjelmasta sekä museonäyttelyiden havainnointi- ja dokumentointiaineistosta. Monimuotoisen aineiston avulla tuon esiin lautanauhajäännöksen arvoa museotyön kohteena, arkeologisten lautanauhojen elävää perintöä sekä akateemisen tutkimuksen ja museoalan ulkopuolisen asiantuntijuuden hyötyjä museotyölle. Tuon myös esiin kokoelma- ja museopoliitiikan mukaisia toimia ja mahdollisuuksia Kariston tutkimustyön hyödyntämiseksi.

Maikki Kariston tutkimustyön myötä H31 lautanauhajäännöksen arvo tietoa, tarinoita ja merkityksiä välittävänä museo-objektina on lisääntynyt merkittävästi. Samalla sen hyödynnettävyys ja käytettävyys museotyössä on kasvanut. Alkuperäinen objekti yhdessä ennallistuksen kanssa tarjoaa useita mahdollisuuksia dynaamiseen kokoelma- ja näyttelytyöhön.

Avainsanat: lautanauhatus tutkimus, KM8656:H31:18, merkitysanalyysi, ennallistus, elävä perintö, museotyö

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen taustaa	4
1.2	Tutkimuskysymykset	6
1.3	Tutkimusmenetelmä	8
1.4	Aineisto	9
1.5	Keskeiset käsitteet	12
2	Lautanauhajäännöksen KM8656:H31:18 merkitysanalyysi	18
2.1	Analyysikohte, -näkökulma ja tavoitteet	18
2.2	Analyysin tekijä ja sidosryhmät	19
2.3	Analyysikohteen olemus	21
2.4	Yksilö- ja tyyppihistoria	23
2.5	Yksilökohtaiset kontekstit	26
2.6	Laaja konteksti	29
3	Objektin ja ennallistuksen käyttöarvo ja tulevaisuus	33
3.1	Näyttelyesineinä	33
3.2	Museopedagogisina työkaluina	35
3.3	Osana elävää perintöä	38
4	Yhteenveto	40
	Liitteet	43
	Lähteet	46

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Osallistuessani ensimmäiselle lautanauhakurssilleni elokuussa 2019 olin pitkään haaveillut muinaiskäsitystekniikoiden opettelemisesta, sillä harrastukseni nykyaikaisten käsitöiden parissa ei enää innostanut entiseen tapaan. Halusin oppia menneisyydessä tarpeellisena ja välttämättömänä pidettyjä taitoja, joiden kautta kenties ymmärtäisin paremmin ihmisen suhdetta ympäristöönsä. Lautanauhatekniikan erikoislaatuinen luonne ja sen rikas historia veivät mukanaan ja käytin kaiken vapaa-aikani nauhojen kutomiseen ja niistä oppimiseen. Tärkeimpänä oppimateriaalinani toimivat kudonnanopettaja ja tekstiilikonservaattori Maikki Kariston ja käsityömestari Mervi Pasasen lautanauhakurssit sekä heidän julkaisemansa lautanauhakirjat¹. Kutomistekniikoiden lisäksi opin myös laajemmin lautanauhojen merkityksestä Suomen myöhäisen rautakauden vaatetuksessa.

Osallistuin arkeologisia teksteilejä käsitteleviin seminaareihin, joissa vaikutuin tekstiilitutkimuksen yhteisöllisyydestä ja tutkijaryhmien monimuotoisuudesta. Arkeologien, historianantutkijoiden, käsityöläisten ja historianelävöittäjien yhdessä tuottama tieto ja tiedon merkityksellistäminen toivat esihistoriasta kumpuavan kulttuuriperinnön lähemmäksi kuin koskaan aiemmin. Tapa katsoa yhdessä menneisyyttä ja tehdä siitä merkityksellistä tuntui tasa-arvoisemmalta kuin kokemukseni koulun historianopetuksesta tai museoissa valmiiksi pureskellusta historiatiedosta. Tekstiilitutkimuksen tarjoamat näkökulmat naisten elämään tuntuivat erityisen virkistävältä kasvettuani historiakulttuurissa, jossa huomio keskittyi pääasiassa miehiin ja heidän tekoihinsa.

Ensimmäisenä opintosityksynäni kuvailin kulttuuriperinnön peruskurssin loppusesseessä Maskun Humikkalan myöhäisrautakautisen kalmiston haudasta 31 löytyneen lautanauhajäännöksen kulttuuriperintöprosessin. Kyseistä nauhaa tutkinut Maikki Karisto oli edellisenä vuonna julkaissut tutkimustuloksensa ja nauhan ennallistuksen yhdessä Mervi Pasasen kanssa kirjoittamassaan kirjassa *Nauha-aarteita – Arkeologisia lautanauhoja Suomen rautakaudelta*². Tarkastelin esseessä tutkimustyön vaikutusta nauhan kulttuuriperintöprosessiin sekä lautanauhoihin sitoutuvan kulttuuriperintöyhteisön luonnetta. Museologian sivuaineopinnoissa tutustuin *merkitysanalyysimenetelmään*³ ja huomasin sen olevan mainio työkalu esseessä käsiteltyjen aiheiden syvempään tarkasteluun.

---

¹ Karisto 2010; Karisto & Pasanen 2013

² Karisto & Pasanen 2020

³ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015

Tutkimusnäkökulmani sai muotonsa vierailtuani Kansallismuseon esihistorianäyttelyssä syksyllä 2022. Maskun Humikkalan H31 lautanauhajäännös oli ollut esillä vanhassa näyttelyssä, joten halusin nähdä millä tavoin arkeologisia tekstiilejä esiteltiin uudessa vuonna 2017 avautuneessa näyttelyssä. Ensimmäinen kohtaamani esine oli *Nousiaisten kultainen kaulakoru*, jonka kerrottiin näyttelytekstissä olevan "hienoin Suomesta löydetty rautakautinen esine". Maskun Humikkalan H31 lautanauha ja sen vaikuttava ennallistus mielessäni en voinut olla miettimättä miksi näin voimakkaasti arvottava päätös "hienoimmasta" esineestä oli tehty puolestani. Näyttelytekstissä ei perusteltu miksi tai millä tavoin esine on hienoin, eikä se jättänyt tilaa esineen henkilökohtaiselle merkityksellistämiseksi. Museologian opintoihini pohjautuen odotin näyttelytekstien sisältävän tieteelliseen tutkimukseen perustuvia tulintoja menneisyydestä, joten mielipiteenomaisen arvottavan määrään käyttäminen tuntui erikoiselta.

Näyttelyssä oli esillä muutamia tekstiilijäännöksiä, joista kenties tunnetuimmat sisältyvät Euran Luistarin kalmiston haudan 56 esineistöön. Niiden pohjalta ennallistettu Euran muinaispuku oli näyttävästi esillä hautilöydön vieressä. Tekstiilijäännöksistä tarjottu tieto jäi kuitenkin vähäiseksi verrattuna muihin materiaaleihin ja esineisiin. Löysin runsaasti tietoa esimerkiksi miekkojen valmistusprosesseista, käyttöfunktioista, myyttisistä ominaisuuksista sekä materiaalien kauppareiteistä. Olisin kaivannut näitä näkökulmia myös tekstiilijäännösten yhteyteen.

Vierailuni jälkeen tutustuin esihistorianäyttelyn käsikirjoituksen pohjalta kirjoitettuun *Esihistoria on tässä*⁴ -julkaisuun, joka kertoo näyttelyn suunnittelussa tehdyistä valinnoista. Esihistoriaa lähestytään materiaalisuuden näkökulmasta, jossa pelkän ulkomuodon ja käyttötarkoituksen sijaan yritetään päästä käsiksi esineiden kokemuksellisiin ja aistillisiin ominaisuuksiin⁵. Käsiteltyjä materiaaleja ovat kivi, savi, kupari, pronssi, rauta ja hopea. Materiaalisuutta käsitellään tarkastellen materiaalien yhteyttä ihmisten maailmankuvaan niiden symbolisten, rituaalisten ja kulttuuristen merkityksien kautta. Materiaalien työstämiseen vaadittu tieto ja taito tuodaan myös vahvasti esiin.⁶ Orgaanisten materiaalien, kuten tekstiilien, säilyvyyden todetaan olevan Suomen happamassa maaperässä heikko verrattuna epäorgaanisiin materiaaleihin. Tämän vuoksi tekstiilijäännökset muodostavat vain pienen osan esihistoriallisesta arkeologisesta aineistosta.⁷ Niiden jättäminen kokonaan pois esihistorianäyttelyn materiaalisuus -teemasta ei kuitenkaan tuntunut hyvin perustellulta valinnalta.

Tekstiilien valmistaminen on yksi ihmiskunnan varhaisimmista teknologisista taidoista ja edeltää tuhansilla vuosilla metallurgisten teknologioiden kehittymistä. Arkeologisten tekstiilien tutkimus voi

---

⁴ Herva & Lahelma 2017

⁵ Herva & Lahelma 2017, 30.

⁶ Herva & Lahelma 2017, 29-44.

⁷ Herva & Lahelma 2017, 34.

tuottaa tietoa valmistustapojen lisäksi myös esihistoriallisten yhteisöjen sosiaalisista ja kulttuurisista suhteista sekä kertoa ihmisistä yksilötasolla.⁸ Lautanauhat edustavat varhaisimpia kudottuja tekstiilejä ja niillä on ollut tärkeä rooli myös kankaiden kudonnan kehityshistoriassa⁹. Maskun Humikkalan H31 lautanauhan kaltaista tekstiilijäännöstä onkin mahdollista tarkastella useasta eri näkökulmasta mukaan lukien symbolisen, rituaalisen ja kulttuurisen näkökulman. Näyttelyn suunnittelussa tehtyä valintaa ei näin ollen voi mielestäni perustella tekstiiliaineiston vähäisyydellä suhteessa muihin materiaaleihin.

Museokäynnin vaikutuksesta aloin pohtia millä eri tavoin tekstiilejä voisi tuoda näyttelyssä esille, jotta niiden tutkimuksellinen, tiedonvälityksellinen ja elämyksellinen potentiaali tulisi paremmin esiin. Ennallistusten hyödyntäminen ja erilaiset digitaaliset ratkaisut tuntuivat järkeviltä, sillä ruskeaksi maatuneiden tekstiilinpalojen elämykselliset ja kokemukselliset ominaisuudet eivät kenties ole yhtä voimakkaita kuin kiiltävillä metalliesineillä. Maskun Humikkalan H31 lautanauhajäännöksen ollessa esillä esihistorianäyttelyssä sen yhteydessä ei ollut juuri muuta tietoa kuin löytöpaikka ja -aika¹⁰. Pyörittelin mielessäni kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita Maikki Kariston tutkimus- ja ennallistustyö voisi tuoda museolle.

Kansallismuseo sulkeutui syksyllä 2023 peruskorjauksen ja laajennusosan rakennustöiden vuoksi. Museon uudistuneet näyttelyt avautuvat jälleen yleisölle keväällä 2027. Nyt onkin hyvä hetki kohdistaa katsetta tulevaan. Turun ja Jyväskylän yliopistojen museologian oppiaineiden, Suomen museoliiton, Suomen tiedekeskukset ry:n ja Suomen Muinaismuistoyhdistyksen järjestämässä *Vaikuttava museo* -seminaarissa 13.2.2024 käsiteltiin mm. tieteellisen tutkimustiedon tuottamisen ja esittämisen vaikuttavuutta museoissa. Tieteellistä tutkimusta tehdään museoissa esimerkiksi näyttelyiden toteuttamiseksi, mutta keskusteluissa huomautettiin, että kenties myös museonäyttelyitä itseään tulisi asettaa tieteellisen tutkimuksen kohteeksi niiden vaikuttavuuden arvioimiseksi. Otan tutkielmassani askelen tähän suuntaan saattamalla museovierailuni synnyttämät ristiriitaiset tunteet, pohdinnat ja havainnot tieteellisen tutkimuksen muotoon.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni keskiössä on Maskun Humikkalan myöhäisrautakautisen kalmiston haudasta 31 löydetty lautanauhajäännös (KM8656:H31:18), josta käytän edellä lyhennettä H31 lautanauhajäännös. Nauhajäännös kuuluu Museoviraston arkeologisiin kokoelmiin, ja on luetteloitu osaksi Kansallismuseon kokoelmia. Arkeologi Sakari Pälsin johdolla vuonna 1925 suoritetuissa kaivauksissa

---

⁸ Andersson Strand ym. 2010, 150.

⁹ Vajanto 2020

¹⁰ Haastateltava Karisto 13.9.2023

kalmistosta löydettiin 56 ruumishautaa¹¹. Hauta 31 sisälsi edellä mainitun lautanauhajäännöksen lisäksi myös muita tekstiilijäännöksiä, pronssi ja hopeaesineitä sekä lasihelmiä¹². Tutkimustehtäväni on selvittää H31 lautanauhajäännökseen kohdistetun tutkimuksen merkitystä sen museo- ja käyttöarvon määrittelyssä. Huomioin nauhajäännöksen koko tutkimushistorian vuodesta 1925 lähtien keskittyen kuitenkin erityisesti Maikki Kariston vuosina 2007-2019 tekemään tutkimustyöhön. Karisto löysi tutkimuksissaan ennalta tuntemattoman, jo unohduksiin jääneen kudontatekniikan, *sidekudekuvion*, johon hän pääsi käsiksi käyttämällä ennallistusta ja kehittämänsä kudontaohjeen merkintätapaa tutkimusmenetelmänä. Kariston tutkimustyön tavoitteena oli selvittää H31 lautanauhajäännöksen ennalta tuntematon valmistustapa sekä julkaista nauhan ennallistus ja kudontaohje, joiden myötä elvytetty kudontatekniikka ja -taito voi säilyä ja siirtyä eteenpäin tuleville sukupolville¹³. Nauhajäännöksen tutkimustyö ja sen myötä syntynyt ennallistus ja kudontaohje muodostavat tutkimuksellisen kokonaisuuden, jonka merkitystä tarkastelen. Nauhan tutkimuksella tarkoitan kysymyksenasettelussani edellä mainittua kokonaisuutta.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on: Mikä vaikutus Maikki Kariston H31 lautanauhajäännökseen kohdistamalla tutkimuksella on sen museoarvoon?

Tutkielmani tavoitteena on myös selvittää lautanauhajäännöksen ja sen ennallistuksen yhteistä käyttöarvoa museon kokoelmissa. Pyrin analysoimaan ennallistuksen elämyksellistä ja kokemuksellista merkitystä sekä sen käytettävyyttä ja hyödynnettävyyttä yhdessä alkuperäisen museo-objektin kanssa. Museoarvon määrittelyllä luon pohjaa toiselle tutkimuskysymykselleni: Mikä yhteinen käyttöarvo H31 lautanauhajäännöksellä ja sen ennallistuksella voi olla museotyössä?

Tutkimuskysymyksieni kautta tarkastelen lautanauhaturkimuksen ja museoammattilaisuuden ulkopuolisen asiantuntijuuden merkitystä museolle ja tuon esiin museo-objektin merkityksellistämiseen sitoutuvia yhteisöllisyyden ja osallisuuden muotoja sekä lautanauhan kudonnan elävää perintöä.

---

¹¹ Pälsi 1928, 73.

¹² Pälsi 1925a

¹³ Haastateltava Karisto 13.9.2023

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytän merkitysanalyysia, joka on museo-objektien ja -kokoelmien merkitysten ja museoarvon määrittelyn avuksi kehitetty menetelmä. Museoarvon määrittelyllä ja arvoluokituksella pyritään tehostamaan museoiden kokoelmanhallinnan prosesseja, ja ne ohjaavat objektien hoitoon, säilytykseen ja käyttöön kohdennettuja resursseja. Arvoluokitus määrittelee myös objektien sopivuuden museon kokoelmaprofiiliin ja toimii päätösten tukena kokoelmaan liitettäessä tai siitä poistettaessa. Merkitysanalyysilla voidaan museotyössä tavoitella tehokkaampaa resurssien hallintaa, mutta analyysilla voidaan myös tuoda esiin objekteihin ja kokoelmiin liittyviä merkityksiä ja arvoja, joita ei tavoiteta perinteisellä dokumentointityöllä.¹⁴ Menetelmän toteutustapaa ja analyysin tulosten esittämisen tapaa ei ole tarkkaan määritelty, ja menetelmää voi käyttää luovasti soveltaen erilaisiin tarkoituksiin. Merkitysanalyysimenetelmän kehittämisen tavoitteena onkin ollut mahdollistaa museo-objektien ja kokoelmien merkityksellistäminen myös muille kuin museoammattilaisille.¹⁵

Merkitysanalyysi on yhteisöllinen menetelmä, jonka avulla tuotetaan tietoa analyysikohteen sidosryhmille. Se voi toimia työkaluna yhteisöllisessä museointiprosessissa, jonka tavoitteena on objektien uudelleen merkityksellistäminen ja kontekstualisoiminen uusista näkökulmista.¹⁶

Tutkimusnäkökulmassani korostuvat museo- ja kulttuuriperintöammattilaisuuden ulkopuolinen asiantuntijuus ja yhteisöllinen merkityksellistäminen. Merkitysanalyysi sopii näin hyvin tutkimusmenetelmäksi opinnäytetyöhöni.

Museoiden kokoelmatyössä merkitysanalyysiprosessin yksityiskohtainen dokumentaatio jää usein vain museoiden sisäiseen käyttöön. Analyysin vaiheista, toteutustavasta ja sen tuottamista suosituksista ja ohjeista saatetaan tehdä tiivistelmä julkiseen merkityslausuntoon, mutta koko tutkimusprosessia ei aina julkaista.¹⁷ Tässä tutkielmassa kirjoitan tutkimus- ja analyysiprosessin auki seuraten merkitysanalyysin ohjeistuksiin kuuluvia vaiheita. Aloitan analyysikohteen ja -näkökulman valinnan perusteluilla ja määrittelen analyysin tavoitteet. Esittelen ja paikannan analyysin tekijän ja sidosryhmät tarkastellen samalla näiden kahden asemoitumista toisiinsa. Seuraavissa vaiheissa tarkastelen analyysikohteen olemusta sekä yksilö- ja tyyppihistoriaa, minkä jälkeen määrittelen kohteen yksilökohtaiset kontekstit ja laajan kontekstin. Tätä vaihetta seuraa ohjeistuksessa kohteen merkitysten arviointi arviointikriteereillä, joita ovat edustavuus, autenttisuus, historiallinen ja kulttuurinen merkitys, elämyksellinen ja kokemuksellinen merkitys, yhteisöllinen merkitys, ideaalitila sekä hyödynnettävyys ja käytettävyys.¹⁸

¹⁴ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 7-8.

¹⁵ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2021, 176-177.

¹⁶ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 7-8.

¹⁷ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 10.

¹⁸ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 10-13.

Tarkastelen analyysissäni museo-objektia yhdessä ennallistuksen ja kudontaohjeen kanssa. Tältä osin analyysini poikkeaa vain alkuperäiseen museo-objektiin kohdistetusta analyysistä. Asettamalla alkuperäisen museo-objektin, ennallistuksen ja kudontaohjeen analyysissä rinnakkain pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini Kariston tutkimustyön vaikutuksesta lautanauhajäännöksen museoarvoon sekä ennallistuksen käyttöarvosta yhdessä museo-objektin kanssa. Yksityiskohtaisen merkitysten arvioinnin sijaan tuon esiin H31 lautanauhajäännöksen merkityksiä museo-objektin ja ennallistuksen yhteistä käyttöarvoa käsittelevässä kappaleessa, jossa tarkastelen niiden merkitystä ja mahdollisuuksia näyttelyesineinä, museopedagogisina työkaluina ja osana elävää perintöä. Tutkielmani kolmas kappale kokoaa näin analyysin tulokset yhteen ja korvaa merkitysanalyysiin kuuluvan merkityslausunnon.

Muista ammatillisesti hoidetuista museoista poiketen Suomen kansallismuseossa ei ole käytössä objektien ja kokoelmien arvoluokitusjärjestelmää. Päätöksen perustana on kokoelmien ikä ja laajuus, minkä vuoksi arvonmäärittelyn ja luokittelun vaatimat resurssit ylittäisivät sen hyödyt.¹⁹ Arkeologisiin kokoelmiin kuuluvat museo-objektit ovat usein ainoita todistuskappaleita ja tiedonvälittäjiä aikakaudelta, jolta ei ole olemassa muita tietolähteitä²⁰. Arkeologisiin objekteihin ei siis täysin voida soveltaa samoja arviointikriteerejä kuin historiallisen ajan objekteihin. H31 lautanauhajäännöksen museoarvon määrittelyyn ei näin ollen ole museon kokoelmatyöhön liittyvää varsinaista tarvetta. Kansallismuseon kokoelmapolitiikassa kuitenkin korostuu objekteihin kohdistetun tutkimuksen edistäminen ja tuotetun tutkimustiedon hyödyntäminen²¹. Tutkielmani voidaan näin ajatella tarjoavan myös konkreettista hyötyä museotyöhön tuomalla esiin mahdollisuuksia Kariston tutkimustyön hyödyntämiseksi.

1.4 Aineisto

Tutkimusaineistoni on eritelty tarkastelemalla merkitysanalyysin vaiheita yhdessä tutkimuskysymyksieni kanssa. Erilaisen aineiston avulla pyrin vastaamaan menetelmän eri vaiheissa esitettyihin kysymyksiin. Merkitysanalyysiin tekemäni tiedonkeruu ja kontekstualisointi vaativat analyysikohteena olevan objektin luonteen vuoksi laajaa lähdeaineistoa. Lähteiden käyttö onkin opinnäytetyön laajuuteen nähden tutkielmassani runsasta. Tutkimusaineistoni muodostuu haastatteluaineistosta, kirjallisesta aineistosta sekä museonäyttelyiden havainnointi ja dokumentointi aineistosta. Monimuotoinen aineisto palvelee sekä merkitysanalyysin tiedonkeruuta, että tutkimuskysymyksieni sisältöä.

---

¹⁹ Järvinen 2010, 8-9.

²⁰ Museovirasto 2014, 5.

²¹ Järvinen 2010, 9-10.

Maikki Kariston ja Mervi Pasasen haastattelut muodostavat tutkimusaineistoni ytimen. Haastattelut toteutettiin erikseen puolistrukturoituina teemahaastatteluina, joissa haastateltavat toimivat asiantuntijaroolissa. Rakensin haastattelurungot (Liite 1 ja 2) ennalta suunnittelemani teemojen ympärille jättäen kuitenkin tilaa haastateltavien mahdollisesti itse esiin nostamille aiheille. Tarkkojen yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu eteni keskusteluna valitsemistani teemoista. Teemojen käsittely ei pitäytynyt haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä, sillä keskustelua syntyi myös aiheista, joita en ollut osannut ennakoita. Koin vapaan keskustelun kuitenkin hyödyllisemmäksi kuin pitäytymisen suunnittelemani järjestyksessä. Haastatteluaineisto muodostuikin lopulta suunniteltua monipuolisemmaksi ja tarjoaa myös mahdollisuuksia jatkotutkimukseen.

Maikki Karisto on ansioitunut lautanauhatutkijana niin Suomessa kuin ulkomailla. Kariston käyttämä tutkimusmenetelmä, jonka keskiössä ovat hänen kehittämänsä kudontaohjeen merkintätapa ja ennallistustyö, vaatii syvällistä ja pitkälle kehittyntä taitoa ja ymmärrystä kudonnan tekniikoista ja lainalaisuuksista. Tutkimusmenetelmä yhdistettynä stereomikroskoopin mahdollistamaan tarkkuuteen on tuonut suuria edistysaskeleita arkeologisten lautanauhojen tutkimukseen.²² Kariston haastattelussa pyrin selvittämään H31 lautanauhajäännöksen tutkimushistoriaan ja tutkimusprosessiin liittyviä yksityiskohtia, joita ei löydy kirjallisista lähteistä. Selvitin myös kudontaohjeen ja ennallistuksen merkitystä tutkimuksellisenä ja pedagogisena menetelmänä sekä näiden yhteisöllisiä merkityksiä. Keskustelimme haastattelussa H31 lautanauhajäännöksen ja kudontatekniikoiden historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstista ja tarkastelimme aikaisempien tutkimuksien synnyttämiä tulkintoja uuden tutkimustiedon valossa. Haastatteluteemana oli myös H31 lautanauhan kutomiseen vaadittavat taidot ja muinaisen kutojan taitojen kehittyminen verrattuna nykypäivään. Tärkeä teema oli myös Kariston oma historia lautanauhojen ja niiden tutkimuksen parissa sekä Museoviraston tutkimuslupaprosessi. Tämän teeman avulla hahmotin Kariston tutkija-asemaa museoalan ulkopuolisena asiantuntijana.

Mervi Pasanen on rautakauden pukeutumiseen ja muinaisiin käsityötekniikoihin erikoistunut käsityömestari. Pasanen oppi aikoinaan lautanauhojen kutomista Maikki Kariston ohjauksessa perinteisessä mestari-oppilas asetelmassa, jossa tiedot ja taidot siirtyvät eteenpäin pitkäjänteisen opiskelun tuloksena. Kariston kanssa tekemässään tutkimustyössä Pasanen kertoo olleensa virheiden etsijä ja koekutoja. Erona aikaisempiin lautanauhatutkimuksiin Kariston ja Pasasen työmetodi sisältää huomattavan määrän nauhojen kutomista, kudottujen nauhojen purkamista, virheiden analysointia ja uudelleen kutomista.²³ Kariston ja Pasasen tutkimusyhteistyössä ja -menetelmässä ratkaisevaa onkin ollut käsillä tekemisen taito ja ymmärrys tutkittavasta käsityötekniikasta.

---

²² Haastateltava Karisto 13.9.2023

²³ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

Pasasen haastattelussa tavoitteenani oli tarkastella tutkimusyhteistyön lisäksi nauhan ennallistuksen ja kudontaohjeen yhteisöllisiä merkityksiä ja lautanauhankutojien muodostamaa kulttuuriperintöyhteisöä. Pasanen on aktiivinen ja näkyvä toimija arkeologisten tekstiilien parissa työskentelevien ja harrastavien ihmisten keskuudessa. Keskustelimme haastattelussa lautanauhoja kutovien ihmisten erilaisista taustoista, kiinnostuksen kohteista ja motiiveista. Pohdimme kutomisen taitoa ja taidon siirtymisen tapoja myöhäisellä rautakaudella ja nykypäivänä. Haastattelun tavoitteena oli myös selvittää H31 lautanauhan status- ja symboliarvoa ja sen merkitystä vaatekokonaisuudessa. Tarkastelimme Maskun Humikkalan haudan 31 löytöluetteloa ja sen pohjalta piirtyvää kuvaa vainajan vaatteista, koruista ja asusteista. Keräsin Pasasen haastattelussa tietoa myös tekstiiliennallistusten käytöstä museoissa ja niihin liittyvistä hyödyistä ja haasteista. Pasanen on valmistanut tekstiiliennallistuksia useille museoille ja oli haastatteluhetkellä mukana kahdessa eri museoyhteistyössä.

Kirjallinen tutkimusaineistoni muodostuu H31 lautanauhajäännöksen tutkimushistoriaan liittyvästä kirjallisuudesta, Museoviraston ja Suomen kansallismuseon kokoelmapoliittisista ohjelmista sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittisesta ohjelmasta. Käytin H31 lautanauhajäännöksen tutkimushistoriaa vertailukohtana haastatteluissa selvittääkseni nauhajäännökseen liittyvän tiedon sekä tiedon tuottamisen tapojen muutosta. Vertailussa olivat myös tutkimusmenetelmät ja tutkijoiden taustat ja ammattitaito. Tutkimushistoriallinen kirjallisuus muodostuu Kariston tutkimustyötä edeltäneistä dokumenteista, teksteistä ja tutkimuksista, joissa on käsitelty Maskun Humikkalan H31 lautanauhajäännöstä. Siihen kuuluvat Sakari Pälsin Maskun Humikkalan kalmiston löytöluettelo²⁴ sekä kaivausraportti²⁵ vuodelta 1925, Viivi Merisalon tekemä tulkinta nauhasta teoksissa *Nauhoja*²⁶ sekä *Suomen kansanomaiset nauhat: kansatieteellinen tutkimus*²⁷, Seija Sarkin pro gradu -tutkielma *Suomen ristiretkiaikaiset nauhat*²⁸, sekä Egon Hansenin tulkinta ja kudontaohje teoksessa *Tablet Weaving: history, techniques, colours, patterns*²⁹.

Museoviraston ja Suomen kansallismuseon kokoelmapoliittiset ohjelmat sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma toimivat heijastuspintana kaikelle muulle aineistolle. Kokoelmapoliittisissa ohjelmissa määritellään toimintatavat, tavoitteet ja vastuut museotyön eri osa-alueille³⁰. Näistä keskeisimpiä tutkielmani kannalta ovat tutkimukseen sekä kokoelmien hallintaan ja käyttöön liittyvät periaatteet ja tavoitteet. OKM:n museopoliittisen ohjelman arvot ja visiot ohjaavat

---

²⁴ Pälsi 1925a

²⁵ Pälsi 1925b

²⁶ Merisalo 1966

²⁷ Kaukonen 1965

²⁸ Sarkki 1979

²⁹ Hansen 1990

³⁰ Järvinen 2010, 5.

kaikkien ammatillisten museoiden työtä³¹. Vertaan kokoelma- ja museopolitiikan tavoitteita esihistorianäyttelyn toteutukseen ja pyrin luomaan niiden pohjalta kuvaa H31 lautanauhajäännöksen ja sen ennallistuksen yhteisestä käyttöarvosta museossa. Tavoitteenani on tuoda esiin kokoelma- ja museopolitiikan mukaisia toimia ja mahdollisuuksia Kariston tutkimustyön hyödyntämiseen.

Käytän tutkielmassani aineistona myös museoissa tekemääni havainnointia ja dokumentointia. Tämän aineiston avulla pyrin vastaamaan kysymykseen ennallistuksen elämyksellisestä ja kokemuksellisesta merkityksestä. Pääasiallinen kohde on Kansallismuseon esihistorianäyttely, jossa olen vierailut useaan kertaan toteuttaen varsinaisen havainnointi ja dokumentointityön 15.8.2023. Vertailukohtaksi Kansallismuseon näyttelylle havainnoin ja dokumentoin myös Ars Nova -museon Ravattulan Ristimäen arkeologisia tutkimuksia ja Ravattulan muinaispuvun ennallistusprosessia esittelevän näyttelyn (13.10.2023) sekä Euran esihistorian opastuskeskuksen Nauravan lohikäärmeen näyttelyt (19.10.2023). Edellä mainitut näyttelyt valikoituivat vertailukohteeksi, sillä niissä esitellään myös arkeologista esineistöä, mutta toisin kuin Kansallismuseossa, ennallistusten ja esinekopioiden käyttö on runsasta ja esineiden lisäksi näyttelyissä esitellään myös tutkimusprosesseja ja -tapoja.

Havainnoin ja dokumentoin näyttelyissä erityisesti ennallistusten ja erilaisten esinekopioiden tuottamaa elämyksellistä ja kokemuksellista tietoa. Kiinnitin huomiota myös siihen, millä tavoin esineiden tutkimusta tuodaan esille. Havainnointi on toteutettu tarkastelemalla näyttelyesineitä ja -kokonaisuuksia, käyttö- ja esillepanotapaa, esineiden yhteydessä tarjolla olevaa tietoa sekä ennallistusten vaikutusta tiedon omaksumiseen ja näyttelykokemukseen. Dokumentointi on tehty valokuvaamalla ja kirjaamalla ylös edellä mainittuja havaintoja.

1.5 Keskeiset käsitteet

Lautanauhoja tai lautanauhatekniikkaa käsitteleviä opinnäytetöitä on tehty mm. arkeologian, käsityötieteen ja opettajankoulutuksen oppiaineisiin. Seija Sarkin Suomen ristiretkiaikaisista nauhoista ja Silja Penna-Haverisen Turun (Kaarinan) Kirkkomäen myöhäisrautakautisista lautanauhoista tekemät arkeologian pro gradu -tutkielmat nousevat tutkielmani kannalta olennaisiksi, sillä niissä käsitellään myös Maskun Humikkalan H31 lautanauhajäännöstä. Sarkin vuoden 1979 tutkimus³² on yleiskatsaus Suomen ristiretkiaikaisiin nauhoihin, joita eritellään valmistustavan, käyttöyhteyksien, levinneisyyden ja alueellisten eroavaisuuksien mukaan. Penna-Haverisen vuoden 2009 tutkimus³³ taas keskittyy yhden kalmiston lautanauha-aineistoon ja siitä tehtyyn rekonstruktio tutkimukseen.

---

³¹ Mattila 2018, 8-9.

³² Sarkki 1979

³³ Penna-Haverinen 2009

Maikki Kariston kudontaohjeissaan käyttämä merkintätapa syntyi osana tietokoneavusteisen tekstiilisuunnittelun opinnäytetyötä³⁴. Merkintätavan suuri rooli Kariston myöhemmässä tutkimuksessa tekee myös tästä opinnäytteestä tärkeän tutkielmani kannalta. Tutkimuskohteenani eivät kuitenkaan ole itse lautanauhat tai kudontatekniikat vaan nauhoihin kohdistettu tutkimustyö. Tutkimusnäkökulmani poikkeaa näin aikaisemmista tutkimuksista ja tutkielmani keskeiset käsitteet sitoutuvat ensisijaisesti kulttuuriperinnön tutkimukseen ja museologiaan.

Lähestyn H31 lautanauhajäännökseen kohdistettua tutkimustyötä osana *kulttuuriperintöprosessia*. Kulttuuriperintö voidaan käsittää aineellisen objektin sijaan tekemisenä ja toimintana, joka rakentuu muistamisesta, tiedon ja muistojen siirtämisestä sekä identiteetin, sosiaalisten ja kulttuuristen arvojen ja merkitysten ilmaisuista³⁵. Kulttuuriperintöprosessissa säilyttämisen ja vaalimisen arvoiseksi tunnistettu menneisyyden jäännös sitoutuu osaksi tietyn yhteisön historiaa aktiivisten toimien myötä³⁶. Maikki Kariston tutkimustyötä voidaankin tarkastella toimintana ja tekoina, joiden myötä lautanauhajäännös merkityksellistetään kulttuuriperinnöksi. Lautanauhajäännös aineellisena objektina muuttuu kulttuuriperinnöksi, kun sen tunnistetaan sisältävän ja välittävän vaalimisen arvoisia merkityksiä. Näitä merkityksiä tunnistaa ja tuottaa *kulttuuriperintöyhteisö*, jonka jäsenet identifioituvat menneisyyden jäänteeseen rakentamalla siihen osallisuuden kokemuksia erilaisten historioiden avulla³⁷. Kariston luomalla H31 lautanauhan kudontaohjeella on keskeinen rooli kulttuuriperintöprosessissa, sillä se toimii merkitysten välittäjänä kulttuuriperintöyhteisön sisällä. Kudontaohje mahdollistaa kudontatekniikoiden opettamisen ja opettelun. Näen sen välineenä, jonka avulla tietoa ja taitoa voi siirtää eteenpäin, mutta myös osana toimintaa, jossa konkreettisesti kudotaan menneisyyden jäännös osaksi omaa identiteettiä ja historiaa. Kutomalla lautanauhoja niiden historia ja merkitykset tulevat osaksi kutojan nykypäivää ja tulevaisuutta.

Analyysinäkökulmassani korostuu fyysisen objektin aineeton perintö, ja asetan H31 lautanauhajäännöksen merkitysanalyysissäni osaksi lautanauhojen kudonnan *elävää perintöä*. Elävä perintö esitetään usein synonyymina aineettomalle kulttuuriperinnölle, joka Unescon virallisen määritelmän mukaan tarkoittaa ”käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoja, taitoja - sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä, artefakteja ja kulttuurisia tiloja - jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään”³⁸. Elävä perintö voidaan ymmärtää myös dynaamisena ruohonjuuritason ilmiönä, jonka keskiössä ovat aineettoman kulttuuriperinnön merkitysten rakentumisen prosessit ja merkitysten siirtyminen eteenpäin sukupolvelta toiselle³⁹.

---

³⁴ Karisto 2007

³⁵ Smith 2006, 83.

³⁶ Sivula 2017, 10.

³⁷ Sivula 2017, 12-16.

³⁸ Unesco 2003

³⁹ Heikkilä 2021, 23.

Elävän perinnön prosessit ovat yhtä aikaa sekä yksilöllisiä, että yhteisöllisiä⁴⁰. Elävä perintö näyttäytyy tutkielmassani nimenomaan prosessina, jossa kaukaisesta menneisyydestä lähtöisin olevan fyysisen objektin aineeton perintö tunnistetaan ja merkityksellistetään osaksi yksilöiden ja yhteisön identiteettiä. Arkeologisten lautanauhojen tutkimus, ennallistus ja kudontaohjeet ovat näkyvä osa tätä prosessia. Tutkielmani pyrkii tuomaan esiin H31 lautanauhajäännöksen tutkimuksen vaikutusta merkitysten rakentumiseen sekä elävän perinnön merkitystä museotyölle.

Esineestä tulee *museo-objekti* museointiprosessissa. Museointiprosessi on kulttuuriperintöprosessi, jossa menneisyyden jäljen tunnistaminen, valitseminen ja merkityksellistäminen tapahtuu museossa museoammattilaisten toimesta. Museo-objekti muodostuu tiedosta, merkityksistä sekä aineellisista tai aineettomista kulttuurin ilmaisuista. Muutuessaan museo-objektiksi esine ei enää toimi alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan, vaan sen funktio on toimia tietoa ja merkityksiä välittävänä todistuskappaleena ja lähteenä.⁴¹ Museo-objektina H31 lautanauhajäännös on todistuskappale sen valmistamiseen liittyvästä tiedosta ja taidosta sekä nauhaan ja sen käyttöön liittyvistä sosiaalisista ja kulttuurisista merkityksistä.

H31 lautanauhajäännöstä voidaan tarkastella sen *ensisijaisen kontekstin* tai *museologisen kontekstin* sisällä. Ensisijainen konteksti kertoo nauhan elinkaaresta sen valmistamisen, käytön ja käytöstä pois jäämisen kautta tuhoutumiseen.⁴² Hauta-antimeksi myöhäisellä rautakaudella lasketusta nauhasta on jäljellä neljä pientä maatumutta ja haurasta palaa, ja nauhajäännös oli ensisijaisessa kontekstissaan elinkaarensa loppupäässä. Arkeologisten kaivausten, dokumentoinnin ja luetteloinnin myötä nauhajäännös siirtyi museologiseen kontekstiin, jossa sen suojelu, säilyttäminen, tutkimus ja tulkinta muodostavat objektin uuden elinkaaren⁴³. Nauhajäännöksen siirtyessä ensisijaisesta kontekstistaan museologiseen kontekstiin sen valmistamiseen käytetyt kudontatekniikat olivat unohtuneet ja kadonneet. Tarkastelen tutkielmassani Maikki Kariston tutkimustyön vaikutusta nauhan elinkaaressa tapahtuneeseen muutokseen kudontatekniikoiden herätessä henkiin. Samalla tuon esiin, miten tutkimus on vaikuttanut nauhajäännökseen liittyvään tietoon ja sen välittämiin merkityksiin.

Tutkielmani pyrkii tuomaan esiin kulttuuriperintöyhteisön merkitystä ja roolia nauhajäännöksen *museoarvon* määrittelyssä. Museoarvo ei kuitenkaan ole sama asia kuin yksilön tai yhteisön nauhajäännökselle antama arvo tai merkitys. Museo-objekteilla ei ole pysyvää staattista arvoa, vaan arvoa tuotetaan arvioimalla objekteja valittujen kriteerien pohjalta, jotka voivat kertoa mm. kulttuuri

---

⁴⁰ Heikkilä 2021, 187.

⁴¹ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 8.

⁴² Kinanen 2007, 175.

⁴³ Kinanen 2007, 175-176.

sosiaali- tai taidehistoriallisesta arvosta. Objektien arvo ja merkitykset voivat muuttua ajan kuluessa.⁴⁴ Museoarvo tarkoittaa objektin arvoa museotyön kohteena ja kertoo siitä, miten hyvin objekti välittää niitä merkityksiä, joiden välittäjäksi se on valittu⁴⁵. Arvo määräytyy sen perusteella, kuinka paljon esineestä ja sen elämänkaaresta on tietoa ja kuinka rikas tarina tai tarinoita siihen liittyy⁴⁶. Mitä enemmän objektista on tietoa, sitä arvokkaampi ja käytettävämpi se on museotoiminnan kannalta⁴⁷.

Kariston tutkimustyön tuottama uusi tieto ja tiedon vaikutus objektin merkityksiin on eittämättä lisännyt H31 lautanauhajäännöksen museoarvoa. Tutkielmani pyrkii tuomaan museoarvon muutoksen esiin kokoamalla yhteen objektiin liittyvää tietoa, sen välittämiä tarinoita ja kulttuuriperintöyhteisön tuottamia merkityksiä. Arkeologisten tekstiilien ennallistuksille voi kehittyä myös omaa objektista riippumatonta arvoa, joka voi syntyä ennallistusprosessin ja siinä käytettyjen kädentaitojen yhteisöllisestä merkityksestä tai tutkimushistorian mukanaan tuomasta arvosta⁴⁸. Alkuperäisen objektin museoarvon lisäksi pyrin hahmottamaan myös ennallistuksen arvoa museotyölle.

Museoiden asema institutionaalisina kulttuuriperintötoimijoina antaa niille vallan määrittellä mitä menneisyydestä säilytetään tulevaisuuteen ja mitä merkityksiä menneisyyden jäänteille annetaan. Objektien museoarvon määrittely on osa tätä valtaa.⁴⁹ Määrittelyvallan demokratisoiminen on kuitenkin nykypäivänä vahvasti museotyön tavoitteena. Merkitysanalyysi on yksi toimenpide, jonka avulla yhteisöjä pyritään osallistamaan museokokoelmien ja objektien arvonmäärittelyyn. Tämä on osa *dynaamista kokoelmatyötä*, jossa museokokoelmat ja -objektit toimivat yhteisöllisen reflektoinnin, merkityksellistämisen ja kontekstualisoinnin välineenä.⁵⁰ Museokokoelmien vaikuttavuus nähdään niiden aktiivisessa merkityksellistämässä ja käytössä, ei niinkään itseisarvoisessa olemassaolossa⁵¹. Yksittäisen objektin potentiaali museotyön kohteena korostuu siis sen käyttöarvossa. Tutkielmani tavoitteena onkin tuoda esiin H31 lautanauhajäännöksen arvoa dynaamisena museo-objektina.

Museonäyttelyiden suunnitteluun, käsikirjoitukseen ja toteutukseen liittyy myös institutionaalista vallankäyttöä. Valikoidut museoammattilaiset määrittävät mitä laitetaan esille, mitä kerrotaan ja miten asioita ja esineitä rinnastetaan toisiinsa. Valta näkyy myös siinä keitä osallistetaan näyttelyn suunnitteluun ja rakentamiseen.⁵² Esihistorianäyttely perustuu arkeologiseen tutkimukseen, jota tuottavilla arkeologeilla on vahva ja kyseenalaistamaton rooli arkeologisen kulttuuriperinnön

---

⁴⁴ Cultural Heritage Agency 2014, 5.

⁴⁵ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 8.

⁴⁶ Kostet 2007, 155.

⁴⁷ Kinanen 2007, 174.

⁴⁸ Sahramaa & Wright 2021, 139.

⁴⁹ Ahmas 2014, 140-143.

⁵⁰ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 8.

⁵¹ Paaskoski ym. 2022, 16.

⁵² Ahmas 2014, 144-146.

asiantuntijoina. Asiantuntijat hallitsevat arkeologisiin objekteihin liittyvää tietoa ja kontrolloivat kohtaamisia objektien kanssa.⁵³ Museopoliittisissa tavoitteissa tunnustetaan kuitenkin tarve rakentaa monimuotoisempia asiantuntijayhteisöjä ja täydentää museoammattilaisten asiantuntemusta yhteisöjen osaamisella, tieto- taidolla ja tuntemuksella⁵⁴. Tämä ajatus on tutkielmani keskiössä tarkastellakseni Maikki Kariston tutkimustyön vaikutusta H31 lautanauhajäännöksen museo- ja käyttöarvoon.

Akateemisen tieteen sekä museo- ja kulttuuriperintöammattilaisuuden ulkopuolisella tutkijalla voi olla merkittäviä taitoja ja tietämystä, joiden avulla museo-objektin piilotetut merkitykset saadaan esiin. Kariston tapauksessa etuna on lautanauhojen kudontaan liittyvän laajan osaamisen lisäksi myös osallisuus merkityksiä tuottavaan kulttuuriperintöyhteisöön. H31 lautanauhajäännöksen tutkimus ei näin tuota vain tulkintoja menneisyydestä vaan sitoo tulkinnat osaksi tätä päivää ja tulevaisuutta. Arkeologian merkitys tulevaisuudessa voi olla yhä enemmän kyvyssä kertoa jotakin nykyisyydestä menneisyyden avulla. Tällöin olennaista on tietää, miten arkeologista tietoa käytetään, ja ymmärtää sen arvoja ja merkityksiä.⁵⁵ Monimuotoinen asiantuntijuus ja tutkijuus sekä yhteisöjen tuottamat merkitykset nousevat näin avainasemaan.

Näiden teemojen kautta tutkielmani asettuu osaksi kriittistä kulttuuriperinnön tutkimusta tarkastellen kulttuuriperinnön viranomais- ja asiantuntijalähtöistä määrittelyä osana *auktorisoitua perintödiskurssia*. Auktorisoitu perintödiskurssi ylläpitää asetelmaa, jossa asiantuntijat ja ammattilaiset toimivat kulttuuriperinnön vartijoina ja suojelijoina yleisön vastaanottaessa kritiikittä asiantuntijoiden määrittelemän tiedon ja merkitykset.⁵⁶ Auktorisoitu perintödiskurssi näyttäytyy yhteiskunnan rakenteissa ja mekanismeissa institutionaalisenä valtana, joka vaikuttaa kulttuuriperinnön hallinnoinnin ja määrittelyn ympärille muodostuvaan vuorovaikutukseen⁵⁷. Se on keskustelua ja puhetapoja, joiden myötä tietyt käsitykset kulttuuriperinnöstä voivat muodostua kyseenalaistamattomiksi⁵⁸. Museoissa auktorisoitu perintödiskurssi voi rajata tiedon tuottamisen, käytön ja arvon määrittelyn vain asiantuntijoiden mahdollisuudeksi tehden ei-asiantuntijoista vierailijoita, joilla ei ole valtaa tai mahdollisuuksia osallistua näihin toimiin. Tämä konkretisoituu johdannossa esille nostamassani esimerkissä ”hienoimmasta” rautakautisesta esineestä. Sanavalinnan myötä museokävijä asetetaan passiivisen vastaanottajan rooliin.

Tutkielmani lähestyy Maikki Kariston H31 lautanauhajäännökseen kohdistamaa tutkimustyötä perintödiskurssin demokratisoitumisen näkökulmasta. Museoiden jaettu asiantuntijuus yhteisöjen

---

⁵³ Enqvist 2016, 265.

⁵⁴ Mattila 2018, 18.

⁵⁵ Enqvist 2016, 388.

⁵⁶ Smith 2006, 29-31.

⁵⁷ Enqvist 2016, 30-34.

⁵⁸ Enqvist 2016, 15.

kanssa edistää demokraattista perintödiskurssia ja sitoo sen osaksi dynaamisen kokoelmatyön yhteisöllisiä museointiprosesseja. Kyseenalaistamattomien oletusten ja näkökulmien vahvistamisen sijaan tulisikin miettiä, miten yhteisöjen tuottamat merkitykset voivat rikastaa jo olemassa olevaa tietoa ja tulkintaa menneisyydestä. Arkeologisten tekstiilien tutkimuksella, tutkimusmenetelmillä ja moniammatillisilla tutkijayhteisöillä voi olla suuri vaikutus perintödiskurssien demokratisoitumiseen. Tutkielmani tavoitteena onkin tuoda esiin demokratisoitumisen prosessia ja sen vaikutuksia H31 lautanauhajäännöksen esimerkin kautta.

Arkeologisten tekstiilien tutkimuksessa on pitkä traditio monimuotoisten asiantuntijaryhmien hyödyntämisessä. Vuonna 2021 julkistetun Ravattulan muinaispuvun ennallistushankkeessa työskenteli arkeologeja, muinaistekniikan artesaaneja ja opiskelijoita sekä muita käsityöalan ammattilaisia ja harrastajia. Maikki Karisto tutki ja ennallisti hautalöytöön kuuluneet lautanauhat. Pukuhanke toteutettiin talkootyöllä sekä Suomen muinaistutkimuksen tuki ry:n ja yksityisten lahjoittajien tuella.⁵⁹ Lahden Historiallisen museon uudessa näyttelyssä julkaistaan kesäkuussa 2024 Hollolan Kirkkailanmäen kalmiston haudan 4 tutkimukseen perustuva pukuennallistus, joka syntyy monimuotoisen asiantuntijatyöryhmän käsissä museon tilauksesta. Työryhmään kuuluvat arkeologi Jenni Sahramaa, käsityömestari Mervi Pasanen sekä korumuotoilija, muinaistekniikan artesaani Nana Åsten. Maikki Karisto teki pukuun kuuluvan lautanauhan kuvioennallistuksen.⁶⁰ Pasanen mukaan yhteistyöprojekti edustaa hiljattain yleistynyttä suuntausta, jossa aloite sekä rahoitus tekstiilien tutkimukseen ja ennallistustyöhön tulee ns. viralliselta taholta tekijöiden itsensä sijaan⁶¹.

Arkeologisten tekstiilien tutkimuksessa hyödynnetään usein *kokeellista arkeologiaa*, jonka avulla voidaan selvittää mm. käytettyjä käsityötekniikoita, tekstiilien käytettävyyttä tai materiaalien ominaisuuksia⁶². Kokeellinen arkeologia on tutkimusmenetelmä, johon kuuluu rajatun tutkimuskysymyksen perusteella toistettavia tutkimuksia ja kokeita sekä havaintojen dokumentaatiota⁶³. Kokeellista arkeologiaa hyödyntävät usein myös muut kuin arkeologit, ja sen avulla voidaan tuottaa tutkimustietoa, jota ei saavuteta perinteisen arkeologian keinoin. Maikki Kariston H31 lautanauhan tutkimus voidaan lukea kokeelliseksi arkeologiaksi, jonka tuloksena syntyi ennallistus nauhajäännöksen kuviokielestä ja kudontatekniikoista. Irrallisista paloista koottu ennallistus sisältää osittain Kariston omaa tulkintaa, joten se ei ole täydellinen rekonstruktio alkuperäisestä nauhasta. Käytänkin tutkielmassani rekonstruktion sijaan *ennallistus* sanaa, sillä se mielletään täsmällisen kopion sijaan osittaista tulkintaa sisältäväksi työksi⁶⁴.

---

⁵⁹ Riikonen 2023, 13-17.

⁶⁰ Tiedonanto Pasanen 20.3.2024

⁶¹ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

⁶² Wright 2023, 208.

⁶³ Karjalainen 2023, 194.

⁶⁴ Moilanen 2023, 273.

2 Lautanauhajäännöksen KM8656:H31:18 merkitysanalyysi

2.1 Analyysikohte, -näkökulma ja tavoitteet

Analyysikohteen valintaan vaikutti H31 lautanauhajäännökseen liittyvän tiedon huomattava lisääntyminen. Merkitysanalyysista on hyötyä erityisesti sellaisille museo-objekteille, joiden merkitykset ja hyödynnettävyys kaipaavat selvennystä ja päivittämistä⁶⁵. H31 lautanauhajäännöksen ennallistuksen ja kudontaohjeen myötä koen objektin hyötyvän merkityksien ja hyödynnettävyyden tarkastelusta. Merkitysanalyysi on prosessi, joka mahdollistaa tuotetun tiedon uudelleenarvioinnin ja uudet tulkinnat⁶⁶. Asettamalla lautanauhajäännöksen merkitysanalyysin kohteeksi tuon esiin sen tämänhetkisiä merkityksiä, joita voidaan myöhemmin tarkastella uudelleen. Tekemäni analyysi ei siis ole lopputulos, vaan yksi askel tiedon tuottamisen ja merkityksellistämisen prosessissa.

Maikki Karisto tutki Nauha-aarteita kirjaa varten kymmenittäin Museoviraston kokoelmiin kuuluvia arkeologisia lautanauhoja, joista mikä tahansa voisi hyötyä merkitysanalyysista. Maskun Humikkalan H31 lautanauhan pitkä tutkimushistoria erottaa sen kuitenkin muusta lautanauha-aineistosta ja tekee siitä erityisen mielenkiintoisen analyysikohteen. Nauhajäännös on ollut tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteena 1960-luvulta lähtien. Kariston tutkimuksen mukanaan tuoma uusi tieto koskee nauhan valmistustavan ja kudontatekniikan lisäksi myös nauhan kulttuurista ja sosiaalista kontekstia. Näin ollen on syytä olettaa tutkimuksen vaikuttaneen monin tavoin analyysikohteen merkityksiin ja museoarvoon. Muista Kariston tutkimuksen kohteena olleista nauhoista poiketen H31 lautanauhajäännös oli pitkään esillä Kansallismuseon vanhassa esihistorianäyttelyssä. Hauraan nauhajäännöksen suojelemiseksi se siirrettiin Museoviraston varastoon lepäämään näyttelyn uudistuessa 2017.⁶⁷ Huolimatta siitä, asetetaanko nauhajäännöstä tulevaisuudessa uudelleen esille, koen merkitysanalyysin hyödylliseksi, sillä se voi edistää Kansallismuseon kokoelmapolitiikan ja kansallisen museopolitiikan mukaisia tutkimustyön hyödyntämisen sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden tavoitteita.

Analyysini ei kohdistu pelkkään museo-objektiin, eli Maskun Humikkalan H31 lautanauhajäännökseen. Analyysinäkökulmani perustuu nauhajäännöksen, sen ennallistuksen ja kudontaohjeen tarkastelemiseen kokonaisuutena. Ennallistustyöllä ja kudontaohjeen merkintätavalla oli ratkaiseva rooli Kariston tutkimustyössä ja niiden ansiosta vuosikymmeniä salaisuutensa pitänyt museo-objekti alkoi kertoa tarinaansa. Ennallistuksen ja kudontaohjeen vaikutus on erityisen suuri merkitysten arvioinnissa, sillä ne liittyvät kiinteästi museo-objektin välittämään tietoon, sen

---

⁶⁵ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 9.

⁶⁶ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 9.

⁶⁷ Haastateltava Karisto 13.9.2023

elämyksellisyyteen, hyödynnettävyyteen, käytettävyyteen ja yhteisöllisiin merkityksiin. Nämä merkitykset jäävät mielestäni tavoittamatta, jos analyysin kohteena on vain alkuperäinen nauhajäännös. H31 lautanauhajäännökseen on sidottu suuri määrä menneisyyden tietoihin ja taitoihin liittyvää aineetonta perintöä, joka elää ja muuttuu tämän päivän lautanauhankutojien käsissä. Perusteellisen analyysin tekeminen vaatii tällöin nauhajäännöksen tarkastelemista osana elävää perintöä, jossa kudontaohjeella ja ennallistuksella on suuri merkitys.

Analyysin kokonaisvaltaisena tavoitteena on tuottaa tietoa, jonka pohjalta pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Analyysini on näin sidoksissa aiemmin erittelemiini tutkielman tavoitteisiin. Asetan kuitenkin analyysille itselleen myös erilliset, yksityiskohtaisemmat tavoitteet. Analyysin tavoitteena on tehdä H31 lautanauhajäännöksen tämänhetkinen museoarvo näkyväksi ja tuoda esille Maikki Kariston tutkimustyön vaikutus museoarvon määrittelyssä. Tavoitteena on eritellä analyysikohteeseen liittyviä sidosryhmiä, yhteisöjä ja toimijoita. Analyysi rakentaa tiedollisen pohjan H31 lautanauhajäännöksen ja sen ennallistuksen yhteisen käyttöarvon ja tulevaisuuden käyttömahdollisuuksien määrittelylle.

2.2 Analyysin tekijä ja sidosryhmät

Merkitysanalyysin tulokset ovat aina analyysin tekijän tulkintoja, joiden pohjalta merkityksiä voidaan myöhemmin arvioida uudelleen. Tekijän suhde analyysikohteeseen vaikuttaa väistämättä analyysinäkökulmaan ja eri henkilön tekemänä saman kohteen analyysi voi tuottaa eri tuloksia.⁶⁸ Oma analyysinäkökulmani kumpuaa henkilökohtaisesta osallisuudesta lautanauhoja kutovien ihmisten yhteisöön, jolle kudontaohjeella ja ennallistuksella on erityisen suuri merkitys. Kudontaohjeet ovat tärkein tapa elvyttää taitoa ja siirtää sitä eteenpäin, ja suurin osa lautanauhankutojista on oppinut kutomaan kirjallisia ohjeita seuraten⁶⁹. Lautanauhankutojille arkeologisten nauhajäännösten yksi tärkeimmistä ominaisuuksista saattaakin olla mahdollisuus kutoa nauhaa itse. Henkilö, jolla ei ole suhdetta nauhojen kutomiseen, lähestyisi analyysikohdetta kenties eri näkökulmasta.

Olen analyysin tekijänä itse osa sitä yhteisöä, jonka tuottamia merkityksiä tarkastelen. Analyysikohteelle antamani henkilökohtaiset merkitykset ovat kuitenkin vain yksittäisen yhteisön jäsenen subjektiivinen kokemus. Yhteisön osallistaminen merkitysten tuottamiseen rajautuu analyysissäni Maikki Kariston ja Mervi Pasasen haastatteluihin, joita pidän tärkeimpinä tutkielmani kysymyksenasettelun kannalta. Tällä osallistamismetodilla pyrin laajentamaan yhteisöllistä ääntä analyysissäni. Yhteisön laajamittaisempi osallistaminen olisi mahdollista toteuttaa paremmin

⁶⁸ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 9.

⁶⁹ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

laajemmassa opinnäytteessä, esim. pro gradu -tutkielmassa. Tekemäni valinnat analyysikohteen ja -näkökulman sekä analyysin toteutustavan suhteen voidaan nähdä yhteisön sisäisenä vallankäyttönä. Oman positioni paikantaminen ja näkyväksi tekeminen onkin edellytys tutkielmani tavoitteiden saavuttamiseksi. Se helpottaa myös tulkintojeni uudelleenarviointia tulevaisuudessa.

Analyysikohteen sidosryhmillä tarkoitetaan toimijoita tai yhteisöjä, joilla on erityinen intressi kohteeseen ja sen merkityksellistämiseen. Sidoryhmät eivät kuitenkaan ole yksi homogeeninen kokonaisuus, vaan eri toimijoiden taustat, arvot, mielenkiinto, ymmärrys ja tieto-taito vaikuttavat analyysikohteen merkityksellistämiseen.⁷⁰ Lautanauhoja kutovien ihmisten muodostama yhteisö voidaan nähdä yhtenä sidoryhmänä. Tälle sidoryhmälle H31 lautanauhajäännöksen merkityksellisyys syntyy nauhojen kutomiseen liittyvästä ymmärryksestä ja taidosta. Lautanauhojen kutojat ovat usein kiinnostuneita historiasta sekä nauhojen kulttuurisesta ja sosiaalisesta kontekstista menneisyydessä. Nauhojen kutominen onkin erityisen suosittua historianelävöittäjien keskuudessa. Historianelävöittäjät pyrkivät yleensä kutomaan nauhoja mahdollisimman autenttisista materiaaleista arkeologisiin löytöihin perustuvien mallien mukaan. Arkeologisten nauhojen tutkimuksella ja kudontaohjeilla on tällöin suuri merkitys.⁷¹

Kaikki historianelävöittäjät eivät kuitenkaan kudo käyttämiään lautanauhoja itse, vaan saattavat ostaa niitä esim. keskiaika- ja muinaismarkkinoilla kiertäviltä käsityöläisiltä. Useilla lautanauhoja myyvistä käsityöläisistä on muinaistekniikan artesaanin tutkinto tai muu käsityöalan koulutus, ja nauhoja kudotaan sekä historianelävöityskäyttöön, että moderneihin käyttötarkoituksiin. Lautanauhatekniikalla voidaan valmistaa moderneja käyttöesineitä, kuten esim. avaimenperiä, erilaisia hihnoja, laukkuja tai koruja (Liite3). Lautanauhankutojissa on myös erilaisten käsityötekniikoiden harrastajia, joille lautanauhatekniikka voi olla yksi kiinnostuksen kohde muiden lomassa. Joillekin lautanauhojen kutominen saattaa olla vain kokeilu, joka ei johda pidempiaikaiseen harrastukseen, ja toisille se voi olla kokonaisvaltainen elämäntapa.⁷² Nauhoja kutovien ihmisten motiiveissa, kiinnostuksen kohteissa ja tieto-taidossa onkin suurta vaihtelua. Yleisesti ottaen lautanauhojen kutominen on marginaalinen käsityöharrastus, eikä kovin tunnettu käsityötekniikka suuren yleisön keskuudessa.

Lautanauhankutojat eivät ole analyysikohteen ainoa sidoryhmä. Intressejä analyysikohteeseen voi syntyä myös muilla tavoin kuin nauhoja kutomalla. Toisen tekemää lautanauhaa vaatetuksessaan käyttävälle historianelävöittäjälle nauhan merkityksellisyys voi yhdistyä laajempaan kokonaisuuteen, jossa elävöitysasun eri osien merkitykset ovat yhteydessä toisiinsa. Lautanauhat ovat myös tärkeä osa hautalöytöihin perustuvia virallisia muinaispukuja, joita käytetään historianelävöityksen lisäksi

---

⁷⁰ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 9.

⁷¹ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

⁷² Haastateltava Pasanen 5.12.2023

juhlapukuina kansallispuukujen tapaan. Puvun käyttäjä ei kuitenkaan välttämättä ole valmistanut sen osia itse. Muinaispukujen ja historianelävöitysasujen lisäksi lautanauhuja saatetaan yhdistää moderniin vaatetukseen voinä tai asusteina.⁷³ Ne voivatkin toimia erilaisina merkityksellisinä kiinnekohtina menneisyyteen ja todisteena perinteen jatkuvuudesta.

Lautanauhojen tutkijat eivät myöskään ole aina kudontataitoisia, mutta muodostavat silti merkityksiä tuottavan sidosryhmän. Kudontataidottomille arkeologeille ja museoammattilaisille analyysikohteen merkitykset voiva liittyä sen välittämään tietoon laajemmassa kontekstissa. Nauhan kutomisen sijaan analyysikohtetta voidaan tarkastella osana muuta arkeologista aineistoa ja sen merkitykset voivat olla sidoksissa muihin objekteihin ja materiaaleihin. Maskun Humikkalan kalmiston haudasta 31 dokumentoitiin 26 erillistä esinelöytöä⁷⁴. Analyysikohteena olevan lautanauhan on tulkittu kannatelleen suurta koristeellista pronssista puukontuppea⁷⁵. Analyysikohte muodostaa näin tiedonvälityksellisen kokonaisuuden toisen objektin kanssa, ja ne ovat yhteydessä toistensa merkityksiin. Nauhajäännöksen merkitykset voivat syntyä myös tällaisten yhteyksien ja kokonaisuuksien kautta ilman kokemusta nauhojen kutomisesta.

Analyysikohteen sidosryhmät risteävät osittain keskenään ja jotkut toimijat saattavat liikkua useassa roolissa eri sidosryhmien välillä. Eri sidosryhmät hyötyvät toistensa tuottamasta tiedosta ja osaamisesta. Arkeologien tuottamalla tiedolla on suuri merkitys erityisesti historianelävöittäjille, ja arkeologit voivat vastavuoroisesti hyötyä historianelävöittäjien ja käsityöläisten kokeellisen arkeologian keinoin tuottamasta tiedosta. H31 lautanauhajäännöksen merkitysanalyysissa onkin huomioitava sidosryhmien monimuotoisuus ja analyysikohteen merkityksellistämisen erilaiset lähtökohdat.

2.3 Analyysikohteen olemus

Perinteisesti merkitysanalyysissa tarkastellaan alkuperäisen museo-objektin olemusta ja ilmiä. Analyysissani tarkastelun alla ovat kuitenkin sekä alkuperäinen nauhajäännös että sen ennallistus. Ennallistuksen tarkastelulla pyrin hahmottamaan nauhajäännöksen olemusta sen synty- ja käyttöaikana, eli alkuperäisessä kontekstissaan. Vaikka ennallistus perustuu osittain vapaaseen tulkintaan, koen sen mahdollisuudeksi ymmärtää paremmin nauhajäännöksen alkuperäistä käyttöfunktioita, sen arvoa ja merkitystä omistajalleen sekä nauhan valmistamiseen liittyvää osaamista ja taitoa. Alkuperäisen nauhajäännöksen olemuksen tarkastelu on toteutettu Maikki Kariston

---

⁷³ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

⁷⁴ Pälvi 1925a

⁷⁵ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

stereomikroskoopilla ottamien valokuvien sekä Nauha-aarteita kirjassa julkaistujen kuvien pohjalta. Ennallistuksen kuvaileminen perustuu valokuvien lisäksi myös fyysisen objektin analysointiin, sillä pääsin tarkastelemaan ennallistuksia Maikki Kariston ja Mervi Pasasen haastatteluiden yhteydessä.

H31 lautanauhajäännökseen kuuluu 4 irrallista palaa, joista suurin on 260 mm pitkä ja 28 mm leveä (Kuva1). Suurimmassa palassa nelilehdykkä (Kuva2) ja avaimenkielikuvio erottuvat vaaleana tummempaa taustaa vasten. Lähempää katsottaessa erottuu myös tuppilohulpioreunan ruudullinen kuvio. Silmämääräisesti jäännöksestä voidaan havaita kolme väriä, jotka on tulkittu punaiseksi, siniseksi ja vaaleaksi väriksi. Nauhan kuvio-osa on kudottu 25 laudalla ja reunojen tuppilohulpiot neljällä laudalla. Nauhajäännös on toistaiseksi ainoa löytö, jossa on neljän laudan tuppilohulpiot. Nauhan loimilanka on ohutta S-kerrattua villalankaa (tex 28 x 2) ja kuteena on käytetty kasvikuitua. Nauhajäännöksen päätypalassa erottuvat pylväspunokset (Kuva3).⁷⁶ Nauhajäännökselle ei ole tehty väri- tai kuituanalyysia sen haurauden ja huonon kunnan vuoksi⁷⁷.

Kuva 1. Suurin pala lautanauhajäännöksestä KM8656:H31:18. Kuva: Maikki Karisto

*Kuva 2. Lautanauhajäännöksen nelilehdykkäkuvio
KM8656:H31:18. Kuva Maikki Karisto*

*Kuva 3. Lautanauhajäännöksen päätypala
KM8656:H31:18. Kuva: Maikki Karisto*

⁷⁶ Karisto & Pasenen 2020, 237-246, 12.

⁷⁷ Haastateltava Karisto 13.9.2023

Nauhan ennallistuksessa (Kuva4) vaalealla värillä tummalle pohjalle kudottu kuviokieli tulee selkeästi esiin. Pohjalla kulkeva sini-puna-raidoitus luo selkeän taustan jatkuvasti vaihtuvalle monimutkaiselle kuvioinnille. Kaukaa katsottuna sidekudekuviotekniikalla kudotut leveät vaaleat osat erottuvat selvästi muusta kuvioinnista. Läheltä tarkasteltuna ne asettuvat osaksi ympäröivää diagonaalikuviointia. Hulpioreunan kuviointi lisää moniulotteisuuden kokemusta läheltä katsottaessa. Päätöosan pylväspunokset (Kuva5) muodostavat huomiota herättävän yksityiskohdan. Nauha tuntuu kädessä pehmeältä ja hapsuja koskettaessa voi aistia erittäin ohueksi kehrätyn loimilangan. Nauhan olemus on huomiota herättävä ja moniulotteisesti visuaalinen. Nauhan käyttötarkoitus koristeellisena vyönä tulee ennallistuksessa hyvin esiin.

Kuva 4. Maikki Kariston kutoma

KM8656:H31:18 lautanauhajäännöksen ennallistus ilman pylväspunoksia. Kuva: Riikka Sundqvist

Kuva 5. Mervi Pasasen kutoma KM8656:H31:18

vyönauha pylväspunoksilla Maikki Kariston kudontaohjeen mukaan. Kuva: Mervi Pasanen

2.4 Yksilö- ja tyyppihistoria

H31 lautanauhajäännöksen siirtymä ensisijaisesta kontekstistaan museologiseen kontekstiin sisältää merkityksellisiä hetkiä, jotka auttavat jäsentämään objektin historiaa. Ensimmäinen dokumentoitu hetki tästä siirtymästä on Maskun Humikkalan kalmiston kaivaukset vuonna 1925, jonka myötä nauhajäännös dokumentoitiin ja luetteloiitiin museokokoelmiin. Nauhan tutkimuksen kannalta merkittävä hetki oli nauhajäännöksen asettaminen esille Kansallismuseon esihistorianäyttelyyn. Sieltä sen löysi tutkittavakseen kudonnanopettaja Viivi Merisalo, joka kutoi nauhasta ensimmäisen tulkinnan

silmämääräisen tutkimuksen pohjalta vuonna 1965. Merisalo teki nauhasta myös kudontaohjeen, joka julkaistiin 1968. Arkeologi Seija Sarkki teki oman tulkintansa nauhan kuvioinnista pro gradu -tutkielmassaan vuonna 1979, mutta hänen dokumentaationsa ei ollut kudontaohje. Tanskalainen lautanauhatutkija Egon Hansen tutki nauhaa valokuvien pohjalta ja julkaisi omasta tulkinnastaan kudontaohjeen vuonna 1990. Maikki Karisto oli kiinnostunut nauhasta jo 1980-luvulla nähtyään kuvan Merisalon kutomasta nauhasta. Suunnitellessaan ensimmäistä lautanauhakirjaansa vuonna 2007 Karisto vertaili kaikkia nauhan aikaisempia tulkintoja esihistorianäyttelyssä esillä olleeseen nauhajäännökseen. Hänen tavoitteenaan oli kutoa nauhasta ennallistus tulevaan kirjaansa, mutta mikään aikaisemmista tulkinnoista ei vastannut alkuperäistä nauhaa.⁷⁸

Kansallismuseon tutkijoiden ja arkeologien Leena Tomanterän ja Seija Sarkin avulla Karisto sai vuonna 2008 yhteyden arkeologi Jaana Riikoseen ja pro gradu -tutkielmaansa tuolloin tekevään Silja Penna-Haveriseen. Karisto ja Penna-Haverinen vaihtoivat ajatuksia tekemistään löydöistä, ja Karisto sai käyttöönsä valokuvia arkeologisista lautanauhoista. Saadakseen pätevyyden arkeologisten tekstiilien käsittelyyn ja tutkimukseen Karisto hakeutui tekstiilikonservaattorin opintoihin. Valmistuttuaan konservaattoriksi vuonna 2016 hän haki Museovirastolta tutkimuslupaa arkeologisten lautanauhojen tutkimukseen Jaana Riikosen suosituksesta. Luvan saatuaan Karisto teki tutkimustyötä muutamana päivänä viikossa kudonnanopettajan työnsä ohella. H31 lautanauhajäännöksen kudontatekniikat selvisivät vähitellen vuosien 2007-2019 välillä.⁷⁹ Maikki Kariston 12 vuotta kestänyt tutkimustyö muodostaa käänteentekeväen ajanjakson H31 lautanauhajäännöksen museologisessa kontekstissa. Kariston vuonna 2020 julkaiseman kudontaohjeen myötä kadonnut kudontatekniikka on herännyt henkiin ja tuhat vuotta sitten valmistettua nauhaa kudotaan jälleen käyttöesineiksi erilaisiin tarkoituksiin. Nauhan ennallistuksen myötä ruskeaksi maatuneen objektin alkuperäinen olemus tulee jälleen silminnähtäväksi.

Nauhajäännöksen yksilöhistoriaa voidaan tarkastella erittelemällä sen synty-, omistus- ja käyttöhistoriaa tai sitomalla se tiettyyn aikaan, paikkaan ja toimijoihin⁸⁰. Nauhajäännöksen tarkan yksilöhistorian määrittäminen on mahdotonta, sillä ei ole olemassa lähteitä, jotka kertoisivat, kuka nauhan valmisti tai omisti tuhat vuotta sitten. Arkeologisen tiedon pohjalta voidaan kuitenkin tehdä yksilöhistoriaan liittyviä päätelmiä. Maskun Humikkalan kalmisto on esinelöytöjen pohjalta ajoitettu 1000-1200-luvuille jaa.⁸¹, ja haudan 31 esinelöydöt on sijoitettu aikavälille 997-1100 jaa.⁸² Kalmisto ajoittuu siis pääosin rautakauden viimeiseen ajanjaksoon, eli ristiretkiaikaan. Lounais-Suomen alueella

⁷⁸ Karisto & Pasanen 2020, 30-32.

⁷⁹ Haastateltava Karisto 13.9.2023

⁸⁰ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 11.

⁸¹ Sahrmaa, Vanden Berghe & Wright 2023, 80.

⁸² Sarkki 1979, 3.

oli tällöin siirrytty polttohautauksesta ruumishautaukseen varhaisen kristillisen vaikutuksen myötä⁸³. Runsaat hauta-antimet yhdistyvät kuitenkin vielä esikristilliseen hautaustapaan, jossa vainajan mukana on haudattu tuonpuoleisessa tarvittavia esineitä ja tavaroita⁸⁴.

Vaatetus on myöhäisellä rautakaudella voinut kertoa yksilön sukupuolesta, iästä, aviosäädystä, sukulaisuussuhteista, alueellisesta identiteetistä, sosiaalisesta statuksesta tai varakkuudesta. Hauta-antimet ja vaatetus eivät kuitenkaan välttämättä kerro suoraan vainajan identiteetistä tai statuksesta hänen eläessään. Vaatetuksen ja antimien valitseminen ja asettaminen hautaan on ollut sosiaalisia, hengellisiä ja emotionaalisia merkityksiä sisältänyt yhteisöllinen rituaali. Hautaus saattaakin kertoa enemmän yhteisön suhteesta kuolemaan kuin haudatun henkilön elämästä.⁸⁵

H31 lautanauhajäännöksen yksilöhistoriaa voidaan hahmottaa tarkastelemalla sitä osana haudatun vainajan asukokonaisuutta. Mervi Pasasen tulkinnan mukaan vainajan vaatetukseen on kuulunut pronssispiraalein koristeltu viitta, joka on voitu kiinnittää edestä hopeisella hevosenkenkäsolkjella. Viitan alla on todennäköisesti ollut olkapäiden kohdalta pronssisilla hevosenkenkäsolkjilla kiinnitetty hame, jonka päällä on ollut pronssispiraalein koristeltu esiliina. Esiliinan päällä on ollut analyysikohteena oleva lautanauha, joka on kannatellut suurta pronssista puukontuppea. Vainajalla on ollut myös kaksi hopeista sormusta sekä lasihelmistä ja hopearahaa jäljittelevästä medaljongista tehty kaulakoru.⁸⁶ Asukokonaisuus on tyypillinen ristiretkiaikainen lounaissuomalaisen naisen asu, ja siinä on yhtäläisyyksiä mm. Maskun Humikkalan haudan 32 löytöjen pohjalta ennallistettuun Maskun muinaispukuun⁸⁷.

Asukokonaisuus runsaine pronssispiraalikoristeluineen ja hopeisine koruineen kertoo vainajan olleen varakas nainen ja arvostetussa asemassa yhteisössään. Toisaalta hautaukset saattavat heijastaa vainajan itsensä sijaan myös lähisukulaisten vaurautta ja asemaa.⁸⁸ Analyysikohteena oleva lautanauha ja siinä riippunut puukontuppi ovat korostaneet korkeaa statusta yhteisössä. Koristeellista lautanauhaa ei ole käytetty vain vaatekappaleiden kiinnittämiseen, vaan sen tarkoitus on ollut osoittaa varakkuutta ja statusta. Teknisesti erittäin vaativan nauhan valmistamiseen on vaadittu pitkälle kehittyntä ammattitaitoa, mikä osaltaan lisää esineen arvoa. Sininen ja punainen väri kertovat arvokkaiden tuontiväriaineiden käytöstä ja nauhan kuviosymboliikan on tulkittu liittyvän mm. hedelmällisyys- ja suojelumagiaan.⁸⁹ Nauha on siis ollut arvokas esine, jolla on ollut voimakas symbolinen merkitys.

---

⁸³ Raninen & Wessman 2016a, 338-342.

⁸⁴ Villa 2023, 151-153.

⁸⁵ Sahramaa, Vanden Berghe & Wright 2023, 79.

⁸⁶ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

⁸⁷ Riikonen 2006, 24-27.

⁸⁸ Raninen & Wessman 2016b, 317-319.

⁸⁹ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

Tyypihistorian määrittelyllä museo-objektille asetetaan vertauskohtia muiden vastaavien objektien kanssa niiden edustaman luokan, tyyppin tai ryhmän mukaan⁹⁰. H31 lautanauhajäännös edustaa tyypihistorialtaan lounaissuomalaista myöhäisrautakautista koristeellista vyönauhaa, joka on valmistettu käyttäen paikallisesti tyypillisiä lautanauhatekniikoita, joihin kuuluvat puolikaskierrot, sidekudekuvio ja tuppilohulpio. Tyypillistä samaa luokkaa edustaville lautanauhoille ovat tummalle pohjalle vaalealla värillä kudotut terävät diagonaalikuviot. Nauhoissa on käytetty hyvin ohutta S-kerrattua villalankaa. Nauhan käyttöfunktio rajaa sen arvokkaisuuden status- ja symboliarvoa sisältäviin esineisiin. Analyysikohteeseen kuuluu lautanauhojen ryhmään, joiden valmistaminen on vaatinut pitkälle kehittyneitä ammattitaitoa.

2.5 Yksilökohtaiset kontekstit

Kontekstualisoinnin tavoitteena on selvittää analyysikohteen suhdetta sitä ympäröivään maailmaan. Yksilökohtaisten kontekstien kautta päästään käsiksi nauhajäännöksen omaan henkilökohtaiseen tarinaan, ja kontekstit kertovat siihen läheisesti ja olennaisesti liittyvistä asioista. Kontekstit voidaan sitoa analyysikohteen tyypihistoriaan.⁹¹ Tyypihistorian pohjalta määrittelen nauhajäännöksen yksilökohtaisiksi konteksteiksi *kudontataidon* ja *käyttöfunktion*. Syvennyksen näiden kontekstien avulla nauhan valmistamiseen liittyviin prosesseihin ja taitoihin sekä nauhan käyttötapaan ja -merkityksiin. Pyrin näin tavoittamaan dokumentoimatonta tietoa nauhan kutojasta ja sen käyttäjästä.

Kankaiden ja nauhojen kutominen sekä niihin tarvittavan villa- tai kasvikuutumateriaalin työstäminen on ollut jokapäiväistä arkista työtä rautakauden kotitalouksissa. Tämän työn on tulkittu kuuluneen naisille ja osittain myös lapsille. Useammasta vaatekappaleesta muodostuvan asun valmistamiseen saattoi kulua vuosia ottaen huomioon materiaalin käsittely, kutominen, värjäys, viimeistely ja koristelu.⁹² Lautanauhoja on käytetty pystykangaspuilla kudottujen kankaiden aloitus- ja päättelynauhoina, erilaisten vaatekappaleiden kiinnittämisessä ja koristelemisessa sekä koristeellisina vyönauhoina⁹³. Näin ollen ainakin yksinkertaisempien lautanauhojen kutominen on todennäköisesti ollut yleinen ja säännöllisesti harjoitettu taito myöhäisellä rautakaudella.

Maskun Humikkalan H31 lautanauhan kaltaisen nauhan kutominen on vaatinut pitkälle kehittyneitä osaamista ja vaativien nauhojen kutominen onkin todennäköisesti ollut eriytyneen ammattikunnan työtä. Ammattikutojat ovat voineet valmistaa nauhoja tilauksesta eri tarkoituksiin. Rautakaudella

⁹⁰ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 11.

⁹¹ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 11-12.

⁹² Wright 2022

⁹³ Karisto 2010, 14-19.

nauhoja kudottiin ilman kudontaohjeita ja monimutkaisen kuviokielen kutominen on vaatinut hyvää matemaattista ja visuaalista hahmotuskykyä. Vapaan kudonnan taitoa on vaikea oppia aikuisiällä kirjallisia ohjeita seuraten, sillä se vaatii matemaattisen ajattelun lisäksi pitkällisen kokemuksen synnyttämää ymmärrystä lautanauhatekniikoiden lainalaisuuksista. Tämä aiheuttaakin nykypäivän lautanauhankutojissa suurta ihmetystä ja kunnioituksen tunnetta muinaisia kutojia kohtaan.⁹⁴

H31 lautanauhan kutoja on luultavasti opetellut nauhojen kudontaa jo varhaisessa iässä, joten kutomisen taito on kehittynyt rinnakkain matemaattisen päättely- ja hahmotuskyvyn kanssa. Kutoja on todennäköisesti ollut kokeneen mestarin oppilaana, sillä kudontataidon kehittyminen on vaatinut ohjausta ja pitkäjänteistä opettelua. Kudontatekniikoiden lisäksi hänen on täytyntä opetella taito käsitellä varoen kudonnassa käytettyä ohutta lankaa.⁹⁵

Maikki Karisto vertaa vapaan kutomisen taitoa luku ja kirjoitustaitoon. Kutoja on osannut lukea yksityiskohtaisesti lautojen asentoja ja langankiertoja nauhan pinnassa, minkä myötä hän on pystynyt kirjoittamaan monimutkaista kuviokieltä. Rautakauden lautanauhoille tyypillisen raidallisen pohjaväriytyksen uskotaan auttaneen kuvioiden matemaattisessa järjestämisessä. Kutojalla on saattanut olla apunaan mallinauhoja tai muita tapoja visualisoida toivottuja kuvioita. Jokaisesta nauhasta on kuitenkin tullut yksilöllinen, sillä useiden tuhansien laudankiertojen toistaminen täysin samassa järjestyksessä on tuskin ollut mahdollista tai edes toivottavaa. Nauhojen kuvioaiheet ovatkin todennäköisesti vaihdelleet koko nauhan pituudelta. Karisto löysi nauhajäännöksestä myös ns. virhekohdan, jossa reunalaudan kääntyminen on aiheuttanut muutoksen säännölliseen kuvioon. Kutoja ei kuitenkaan korjannut virhettään kokonaan, mikä voi kertoa vapaan kudontatavan spontaaniudesta ja sopeutuvuudesta. Kuvion muuttumista ei kenties ole pidetty virheenä, vaan kudontatapaan liittyvänä ominaisuutena.⁹⁶ Virhe on voinut syntyä kutojan keskittymisen herpaantuessa tai jonkin ulkoisen tekijän sekoitettua lautojen asennon kutojan ollessa muualla⁹⁷. Nauhajäännös toimii näin todisteena sekä ammattimaisesta kudonnan taidosta, että inhimillisen arjen yllättävistä käännteistä.

Nauhan kutominen on vain osa sen valmistamiseen liittyvästä prosessista. Usean metrin pituiseen leveään vyönauhaan tarvitaan satoja metrejä erittäin ohutta villalankaa sekä useita metrejä vielä ohuempaa kasvikuivilankaa. Tasalaatuisen ohuen langan kehrääminen käsin väärtinällä vaatii aikaa ja taitoa. Nauhan sininen väri on todennäköisesti saatu aikaiseksi värimorsingolla, joka on ollut kallista tuontitavaraa Keski-Euroopasta. Punainen väri on voitu tuottaa kotoperäisellä tai Keski-Euroopasta tuodulla värimataralla. Värjääminen on ollut erittäin työlästä ja erityisesti morsinkovärjäys on vaatinut

---

⁹⁴ Haastateltava Karisto 13.9.2023

⁹⁵ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

⁹⁶ Haastateltava Karisto 13.9.2023

⁹⁷ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

erikoistuneen ammattivärjäjän työpanosta.⁹⁸ H31 lautanauhan valmistusprosessissa on tarvittu monenlaista erityisosaamista, ja nauhan valmistaminen on vaatinut paljon aikaa. Valmistamiseen käytetty aika ja resurssit kertovat esineen arvosta suhteessa muihin esineisiin⁹⁹. H31 lautanauha voidaan näin perustellusti määritellä aikanaan arvokkaaksi esineeksi, jonka käyttäminen on ollut osoitus varakkuudesta ja resurssien runsaudesta.

Koristautumisella on ollut ihmisille sekä esteettinen, maaginen että symbolinen merkitys¹⁰⁰. H31 lautanauhan käyttöfunktioita ja merkitystä kantajalleen voidaankin lähestyä estetiikan, symboliikan ja rituaalisuuden näkökulmasta. Lautanauhoihin kudotut symbolit ovat kantaneet kollektiivisesti tunnistettuja ja ymmärrettyjä merkityksiä, joita on vaikea tulkita täydellisesti nykyhetkestä käsin. Symboliikan välittämä viesti on kuitenkin aikanaan ollut kaikille yhteisön jäsenille ymmärrettävä. H31 lautanauhaan kudotut symbolit ovat osittain universaaleja, mutta niitä voidaan tulkita myös etnologisten analogioiden kautta. Itämerensuomalaisten kansojen keskuudessa käytettiin rautakaudella samankaltaista symboliikkaa mm. lautanauhoissa ja esiliinojen pronssispiraalikoristelussa. Myöhemmin sama symboliikka siirtyi historiallisen ajan kansanomaiseen pukeutumiseen.¹⁰¹

H31 lautanauhaan kudottu nelilehdykkä, tai kärjellään seisova hannunvaakuna on vanha suojaava onnen symboli¹⁰². Diagonaalikuvioisessa nauhassa symboli muodostuu vinoneliöistä, jotka ovat olleet hedelmällisyssymboleita. Nelilehdykän viereen kudottu avaimenkielikuvio on variaatio auringon, hedelmällisyyden ja onnen symbolina tunnetusta hakarististä. Terävät siksak-kuviot taas ovat symboloineet pahalta suojelevaa käärmettä. Symbolit suojelivat kantajaansa kiinnittämällä pahan huomion itseensä, jolloin ihminen itse pysyi siltä turvassa.¹⁰³ H31 lautanauhan sidekudekuvio-symbolit erottuvat selvästi kaukaa katsottuna. Kudontatekniikka voi olla valikoitunut esteettisten mieltymysten perusteella, mutta mahdollisesti sen avulla on myös haluttu tehostaa symbolien suojelevaa vaikutusta.

Pahoilta voimilta suojeleva ja onnea sekä hedelmällisyyttä tuova symboliikka oli erityisen tärkeää hedelmällisessä iässä oleville naisille. Vyötärölle kiedottu lautanauha oli monimerkityksellinen suojeelumagian väline, jonka merkitys korostui siirtymäriiteissä, kuten avioituessa tai raskauden ja synnytyksen aikana. Punainen väri on symboloinut hedelmällisyyttä ja sitä käytettiin usein vartalon hedelmällisten osien ympärille puetuissa nauhoissa. Maagista voimaa voitiin vahvistaa kietomalla

---

⁹⁸ Riikonen 2006, 11-15.

⁹⁹ Wright 2022

¹⁰⁰ Riikonen 2005, 55.

¹⁰¹ Riikonen 2005, 57.

¹⁰² Vuorela 1979, 59.

¹⁰³ Riikonen 2005, 56-63.

nauha vyötärön ympäri useaan kertaan.¹⁰⁴ Tämän perusteella alkuperäisen H31 lautanauhan voidaan ajatella olleen usean metrin mittainen vyönauha. Suojelumagiaan liittyvään koristautumiseen kuului myös eri materiaalien yhdistäminen toisiinsa maagisen voiman vahvistamiseksi. H31 lautanauhassa riippunut suuri koristeellinen pronssinen puukontuppi on voinut osoittaa yksilön statusta yhteisössä, mutta metallisilla riipuksilla on ollut myös erityisiä maagisia ominaisuuksia. Vatsan alueella kannetun puukon on uskottu voivan särkeä sen kantajaan kohdistettuja pahoja loitsuja. Puukko ja koristeellinen tuppki ovat toimineet maagisena amulettina, jotka yhdessä niitä kannatelleen lautanauhan kanssa ovat suojelleet kantajaansa pahalta.¹⁰⁵

Symboli- ja statusarvon lisäksi nauhalla on voinut olla esteettistä arvoa kantajalleen. Esteettinen arvo voi syntyä yhteisön ja yksilön mieltymysten sekä symbolisten ja rituaalisten merkitysten yhdistyessä nauhan materiaaliin ja käytettyihin kudontatekniikoihin¹⁰⁶. Nauhassa käytetyt monimutkaiset kudontatekniikat, arvokkaat värit ja taidokkaan kutojan aikaansaama visuaalisuus ovat voineet lisätä esineen esteettistä arvoa. Nauha on voinut olla merkityksellinen käyttäjälleen myös sen kauneuden ja esteettisen miellyttävyyden vuoksi.

2.6 Laaja konteksti

Analyysikohteen laaja konteksti kertoo kulttuuristen, historiallisten, ideologisten tai ympäristöllisten tekijöiden muodostamasta tarinasta, johon nauhajäännös kuuluu¹⁰⁷. Määrittelen laajaksi kontekstiksi *kudontakulttuurin*, jonka muutoksia tarkastelemalla asetan H31 lautanauhajäännöksen aikajakumolle sen syntyhetkestä tähän päivään.

Lautanauhojen kuviokielestä ja ornamentiikasta löytyy runsaasti yhtäläisyyksiä Suomen, Skandinavian ja Baltian alueilla. 2000-luvulla tehty kokeelliseen arkeologiaan ja rekonstruktiotyöhön pohjautuva tutkimus on kuitenkin todistanut Suomen alueella käytettyjen kudontatekniikoiden olleen hyvin erilaisia verrattuna Skandinaviaan ja Baltiaan.¹⁰⁸ Silja Penna-Haverinen löysi tutkimuksissaan Kaarinan Kirkkomäen myöhäisrautakautisissa lautanauhoissa käytetyn *puolikaskiertotekniikan* ja reunoihin kudotut *tuppilohulpiot*¹⁰⁹. Maikki Karisto oli samanaikaisesti löytänyt puolikaskiertotekniikan tutkiessaan Maskun Humikkalan H31 lautanauhaa¹¹⁰. Vuonna 2019 Karisto löysi kadonneen *sidekudekuviotekniikan* yhdistäessään Ravattulan Ristimäen lautanauhoista ja Maskun

---

¹⁰⁴ Riikonen 2005, 56-63.

¹⁰⁵ Riikonen 2005, 66.

¹⁰⁶ Wright 2022

¹⁰⁷ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 11-12.

¹⁰⁸ Haastateltava Karisto 13.9.2023

¹⁰⁹ Penna-Haverinen 2009

¹¹⁰ Karisto & Pasanen 2020, 32.

Humikkalan H31 lautanauhasta tekemänsä havainnot. Sidekudekuviotekniikkaa ei toistaiseksi ole löydetty mistään muualta maailmasta. Näiden kadonneiden tekniikoiden löytyminen on selventänyt kuvaa Lounais-Suomen alueella myöhäisellä rautakaudella vallinneesta omintakeisesta paikallisesta lautanauhojen kudontakulttuurista. Tälle kudontakulttuurille ominaiset tekniikat yhdistävät Varsinais-Suomen ja Satakunnan alueelta löydettyjä arkeologisia lautanauhoja ja erottavat ne Suomen muiden alueiden lautanauhoista sekä Skandinavian ja Baltian alueen nauhoista.¹¹¹

Arkeologinen aikaikkuna lounaissuomalaiselle kudontakulttuurille sijoittuu noin 200 vuoden ajalle varhaisimpien nauhalöytöjen ollessa 1000-luvun alusta ja myöhäisimpien 1200-luvun alusta. Kudontatekniikoiden voidaan kuitenkin olettaa olleen olemassa jo aikaisemmin, sillä niiden kehittyminen on vaatinut aikaa ja taitojen siirtämistä eteenpäin usean sukupolven ajan. Tyypillisillä tekniikoilla kudottujen lounaissuomalaisten diagonaalikuvioisten lautanauhojen uskotaan olleen paikallista tuotantoa, sillä niitä esiintyy runsaasti alueen arkeologisessa nauha-aineistossa.¹¹² Koristeellisten lautanauhojen samankaltaisuus saattaa kertoa eri nauhojen kutojien välisestä yhteydestä, joka on voinut syntyä esim. sukulaisuuden tai ammattiryhmän perusteella. Toisaalta se saattaa kertoa myös kalmistoihin haudattujen ihmisten sukulaisuudesta tai yhteyksistä.¹¹³

Paikallisuudesta voi kertoa myös hautaesineistön pohjalta tehty tulkinta, jonka mukaan naisten pukeutumisella ja koristautumisella on myöhäisellä rautakaudella ilmaistu kotiseutua tai etnistä taustaa, kun taas miesten pukeutuminen on korostanut kansainvälisyyttä ja kontakteja kaukomaille¹¹⁴. Miesten vaatetuksesta on kuitenkin toistaiseksi vähän tietoa, sillä tekstiilijäänöksiä on löydetty enimmäkseen naisten haudoista, joissa orgaaninen aines on säilynyt runsaan pronssikoristelun vuoksi¹¹⁵. Ei siis tiedetä, kuuluivatko paikallisilla tekniikoilla kudotut koristeelliset lautanauhavyöt myös miesten vaatetukseen. Paikallinen kudontakulttuuri on kuitenkin saattanut syntyä ilmaisemaan samankaltaisuutta tietyn paikallisyhteisön tai yhteisöjen välillä, ja lautanauhoilla on mahdollisesti ilmaistu kuulumista tiettyyn sukuun tai yhteisöön¹¹⁶. Kudontakulttuurista löytyy myös merkki kansainvälisestä vaikutuksesta. Maikki Karisto selvitti tutkimuksissaan nauhojen päätykoristeluun käytetyn *pylväspunostekniikan*, jota löytyy sekä suomalaisista, ruotsalaisista, että norjalaisista lautanauhalöydöistä.¹¹⁷

---

¹¹¹ Haastateltava Karisto 13.9.2023

¹¹² Haastateltava Karisto 13.9.2023

¹¹³ Penna-Haverinen 2009, 86-90.

¹¹⁴ Raninen & Wessman 2016b, 296.

¹¹⁵ Riikonen 2006, 8.

¹¹⁶ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

¹¹⁷ Haastateltava Karisto 13.9.2023

Myöhäinen rautakausi edustaa kudontakulttuurin kultakautta, jolloin lautanauhojen käyttökontekstit ja kudontatekniikat olivat runsaimmillaan. Kristillisen hautaustavan vakiintuessa 1200-luvulla arkeologinen lautanauha-aineisto vähenee huomattavasti. Viimeiset merkit kudontakulttuurista löytyvät Kariston tutkimista Ravattulan Ristimäen lautanauhoista, jotka ajoittuvat 1200-luvun alkuun.¹¹⁸ Keskiajalla uudet nauhatekniikat tekivät koristeellisten nauhojen valmistamisesta helpompaa ja tuotannosta tehokkaampaa. Yksinkertaisemmilla tekniikoilla valmistettavat niisinauhat ja poimintakuvioiset pirtanauhat syrjäyttivät ajan kuluessa lautanauhat ja rautakauden kudontatekniikat unohtuivat. Rautakauden kuviokieli siirtyi pirtanauhoihin, joista tuli osa kansanomaista pukeutumista. Lautanauhojen kutominen säilyi kuitenkin muiden nauhatekniikoiden rinnalla harvinaisempana käsityötaitona, ja lautanauhoja kudottiin yksinkertaisilla tekniikoilla valmistuen vyö- ja koristenauhoja, hevosten ohjaksia sekä kantohihnoja 1900-luvulle asti.¹¹⁹

Rautakauden kudontatekniikat kiinnostavat tänä päivänä monia, jotka ovat kutoneet lautanauhoja nuoruudessaan 1960-1980-luvuilla koulun käsityötunneilla tai kansanopistojen kursseilla. Tuolloin nauhoja kudottiin ottaen mallia 1800-1900-lukujen vaihteessa yksinkertaisilla tekniikoilla kudotuista kansanomaisista nauhoista. Kudonnassa käytettiin mm. Viivi Merisaloon kehittämiä ohjeita. Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana tehty tutkimus sekä internet ja sosiaalinen media ovat lisänneet kiinnostusta Suomen arkeologisia lautanauhoja kohtaan ulkomaita myöten.¹²⁰ Kariston ja Pasasen julkaisemat lautanauhakirjat ovat tehneet Museoviraston varastossa vuosikymmeniä maanneista arkeologisista nauhoista saavutettavia ja saattaneet ne kaikkien halukkaiden kudottavaksi. Suuren ulkomaisen kiinnostuksen vuoksi kirjat on julkaistu sekä suomeksi, että englanniksi. Lautanauhoja kudotaankin uudelleen löydetyillä rautakauden tekniikoilla Kariston luomien kudontaohjeiden mukaan ympäri maailman. Kutomisen taito ei enää siirry suoraan sukupolvelta toiselle tai äidiltä tyttärelle, joten kudontaohjeilla ja internetin mahdollistamalla tiedonvälityksellä on suuri merkitys tämän päivän kudontakulttuurissa.¹²¹

Kudontakulttuurin elinkaari kertoo H31 lautanauhajäännöksen aineettomasta perinnöstä. Ollessaan haudattuna maahan melkein tuhannen vuoden ajan nauha oli edelleen käyttöesineenä ensisijaisessa kontekstissään. Se ei ollut kadonnut tai unohtunut, vaan haudattu tarkoituksella. Nauhan valmistamiseen liittynyt tieto ja taito kuitenkin unohtui ja ehti olla kadoksissa satoja vuosia. 2000-luvulla elpyneessä kudontakulttuurissa on osittain samoja piirteitä nauhan ensisijaisen kontekstin kanssa. Lautanauhojen kutominen voi tänäkin päivänä liittyä haluun korostaa paikallisuutta, juuria ja kuulumista johonkin sosiaaliseen ryhmään. Nauhojen kutominen ja käyttäminen voi olla osa oman

---

¹¹⁸ Karisto 2023, 231.

¹¹⁹ Haastateltava Karisto 13.9.2023

¹²⁰ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

¹²¹ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

identiteetin rakentumista suhteessa ympäröivään maailmaan. Suvun tai etnisen ryhmän sijaan kutoja voi nähdä itsensä osana kulttuuria, jossa vanhojen taitojen arvostus ja vaaliminen nähdään merkityksellisenä. Tämä kulttuuri elää erilaisissa yhteisöissä, esim. historianelävöittäjien tai perinnekäsityöharrastajien ryhmissä, ja voi olla paikallista tai asettua globaaliin mittakaavaan.

Lautanauhoja kutovat ihmiset muodostavat sekä maailmanlaajuisen kulttuuriperintöyhteisön, että useita paikallisia yhteisöjä. Suomen myöhäisrautakautisia lautanauhoja kutovat ihmiset voivat siis kokea vaalivansa koko ihmiskunnan yhteistä perintöä, tai paikallista perintöä. Kudotut nauhat voivat tänäkin päivänä saada sekä esteettistä, symbolista että rituaalista arvoa erilaisissa konteksteissa. Lautanauha voi olla kaunis esine, jonka sisältämä historia ja tarinat voivat vahvistaa kantajansa identiteettiä ja välittää viestin perinteen jatkuvuudesta. Nauhojen kutominen ja kantaminen eri muodoissaan voi toimia yksilön hyvinvointia edistävänä voimavarana, joka tunnustetaan myös yhteisöllisesti. Joillekin nauhojen sisältämä symboliikka saattaa edelleen yhdistyä suojelumagiaan pakanallisen maailmankuvan myötä. Museo-objektina H31 lautanauhajäännös asettuu osaksi kudontakulttuurin elävää perintöä. Se ei siis ole vain menneisyyden jäännös, vaan yhteys menneisyyden, tämän hetken ja tulevaisuuden välillä.

3 Objektin ja ennallistuksen käyttöarvo ja tulevaisuus

3.1 Näyttelyesineinä

Esihistorianäyttelyssä esillä olevat esineet toimivat tiedonvälittäjinä kaukaisesta menneisyydestä, johon museokävijällä ei ole olemassa elävää muistijälkeä. Arkeologisten museo-objektien kohdalla haasteena onkin löytää keinoja, joiden avulla kävijä pystyy kommunikoimaan esineen kanssa, joka on ajallisesti ja käsitteellisesti hyvin kaukainen ja vieras. Tämän kommunikaation mahdollistamiseksi objektit tulisi kontekstualisoida laajasti ja niihin on luotava samaistumispintoja, joiden avulla voi löytää yhteyksiä menneisyyden ja tämän päivän välille. Kävijän tulisi pystyä merkityksellistämään objekti osaksi omaa kokemusmaailmaansa erilaisten kulttuuristen ja sosiaalisten kosketuspintojen kautta.¹²² H31 lautanauhajännöksen ja sen ennallistuksen yhteinen käyttöarvo voikin perustua kommunikaation mahdollistamiseen ja kosketuspintojen luomiseen.

H31 lautanauhajännös ei ole olemukseltaan helposti ymmärrettävä objekti keskimääräiselle museokävijälle. Sen ulkomuodon perusteella on vaikea hahmottaa esineen tarkoitusta ja merkityksiä. Maatunut ruskea nauhan palanen ei ole mykkä objekti, vaan sisältää runsaasti tietoa ja tarinoita, joiden välittäjänä se voi toimia. Objektin tiedonvälityksellinen potentiaali ei kuitenkaan pääse oikeuksiinsa, jos sen äärelle ei pysähdytä ja sitä ei ymmärretä. Näyttelyesineiden esillepanon tulisi olla huomiota herättävää, kiinnostusta ylläpitävää, vuorovaikutuksellista ja moniaistillista¹²³. Lautanauhajännöksen ennallistus voi vastata tähän tarpeeseen toimien huomiota herättävänä yksityiskohtana, jonka avulla objektiin liittyvä tieto voidaan välittää yleisölle ymmärrettävillä, kiinnostavilla, vuorovaikutuksellisilla ja moniaistillisilla tavoilla.

Ennallistusta voidaan käyttää fyysisenä objektina alkuperäisen objektin rinnalla tai digitaalisissa muodoissa. Ennallistuksen avulla voidaan havainnollistaa nauhan valmistustapaa, siihen käytettyjä materiaaleja ja niiden työstämistä, nauhan käyttökonteksteja ja sen symbolisia merkityksiä. Digitaalisuus mahdollistaa tiedon välittämisen kuvina, videoina tai ääninä ja voi tehdä siitä vuorovaikutuksellista, toiminnallista ja elämyksellistä. Digitaalisuuden etuna on myös suuren tietomäärän mahduttaminen pieneen tilaan. Esihistorianäyttelyssä olikin hyödynnetty digitaalisuutta monipuolisesti. Tulevaisuuden näyttely voisi kuitenkin tarjota enemmän tiedon tasoja, joita kävijät voivat hyödyntää kiinnostuksensa mukaan. H31 lautanauhan ennallistuksen avulla olisi mahdollista luoda monitasoisia tietosisältöjä vastaamaan kävijöiden eri tasoiseen tiedonhaluun ja kiinnostukseen.

---

¹²² Owen 1999, 200-207.

¹²³ Heinonen & Lahti 2001, 184-185.

Museo-objektien todistusvoima perustuu autenttisuuteen. Autenttisuus tarkoittaa objektien todellista suhdetta menneisyyteen, ja tekee niistä konkreettisia todisteita menneisyyden tapahtumista. Autenttisuus vahvistaa katsojan kokemusta esitetyn tiedon todenperäisyydestä.¹²⁴ Kansallismuseon kokoelmapolitiikan mukaan näyttelyissä esitellään ensisijaisesti aitoja esineitä ja kopioihin turvaututaan vain, jos alkuperäinen esine ei kestä näytteillä pitoa¹²⁵. Poikkeuksena tähän linjaukseen esihistorianäyttelyssä oli Euran muinaispuvun lisäksi esillä myös ennallistus viikinkiaikaisesta Ulberht-miekasta, joka oli asetettu alkuperäistä miekkaa esittelevän vitriinin läheisyyteen. Ennallistuksien tarkoitus ei selvästi ollut korvata alkuperäisiä objekteja, vaan lisätä niiden todistusvoimaa ja elämyksellisyyttä. Ne toimivat huomiota herättävinä ja helposti ymmärrettävinä kiintopisteinä. Lautanauhajäännöksen ennallistus tarjoaa saman mahdollisuuden.

H31 lautanauhajäännös on autenttinen todiste sen valmistamiseen liittyvästä tiedosta ja taidosta sekä nauhan käyttöön liittyvistä sosiaalisista ja kulttuurisista merkityksistä. Pelkkä autenttisuus ei kuitenkaan takaa sitä, että näyttelyssä vierailevat ihmiset kokevat esineen merkitykselliseksi. Autenttisuuden lisäksi objektin on oltava elämyksellinen ja kokemuksellinen herättäen katsojassa voimakkaita tunteita, jotka voivat liittyä esteettiseen, nostalgiseen, emotionaaliseen tai älylliseen kokemukseen. Aitous ja autenttisuus lisäävät objektin elämyksellistä ja kokemuksellista potentiaalia.¹²⁶ H31 lautanauhajäännöksen elämyksellisyys ja kokemuksellisuus tulevat esiin asetettaessa se rinnakkain ennallistuksen kanssa. Tällöin objektilla on suurempi potentiaali herättää tunteita sekä saada aikaan ihmettelyä ja pohdintaa. Objektin autenttisuus ja siihen liittyvä tieto tulevat ymmärrettäväksi ennallistuksen kautta. Tältä osin ennallistuksella voi olla jopa alkuperäisen objektin autenttisuutta lisäävä vaikutus. Museo-objektin ideaalitila tarkoittaa tilaa, jossa sen merkitykset tulevat parhaiten esiin¹²⁷. H31 lautanauhajäännöstä ei ole mahdollista palauttaa ideaalitilaansa helposti ymmärrettäväksi autenttiseksi esineeksi, joten näenkin ideaalitulana nauhajäännöksen ja ennallistuksen yhdessä muodostaman tietoa ja merkityksiä välittävän kokonaisuuden.

Tarkastelin ennallistusten vaikutusta autenttisuuden kokemukseen vertailukohdiksi havainnoimissani näyttelyissä. Ravattulan Ristimäki -näyttely sekä Euran esihistorian opastuskeskuksen Nauravan Lohikäärmeen näyttelyt sisältävät huomattavan määrän ennallistuksia, rekonstruktioita ja erilaisia havainnollistavia pienoismalleja. Aitojen museo-objektien määrä on pieni suhteessa muihin esineisiin. Ravattulan Ristimäki -näyttelyssä esiteltiin myös ennallistusten taustalta löytyviä tutkimusprosesseja ja -menetelmiä sekä tutkimustyöhön ja ennallistukseen osallistuneita henkilöitä. Nauravan lohikäärmeen näyttelykonseptiin kuuluu mahdollisuus koskea ja kokeilla erilaisia esineitä.

---

¹²⁴ Paaskoski ym. 2022, 16.

¹²⁵ Järvinen 2010, 30.

¹²⁶ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 12.

¹²⁷ Häyhä, Jantunen & Paaskoski 2015, 13.

Näyttelyssä oli myös hyödynnetty historianelävöityksen tuomaa kokemuksellisuutta videoiden ja valokuvien muodossa. Näyttelyiden toteutuksessa tehdyt valinnat tekivät autenttisista objekteista helposti lähestyttäviä ja ymmärrettäviä. Ennallistusten luoman kosketuspinnan avulla pystyi pohtimaan yhtäläisyyksiä ja eroja menneisyyden ihmisten kokemusmaailmaan. Tutkimuksen esittelemisen lisäksi tunnetta aitojen objektien merkityksellisyydestä tässä päivässä. Vertailuaineistosta tehtyjen havaintojen pohjalta H31 lautanauhajäännöksen autenttisuus, elämyksellisyys ja kokemuksellisuus tulevat parhaiten esiin kokonaisuudessa, jossa yhdistyvät alkuperäinen objekti, ennallistus sekä tutkimusprosessien ja menetelmien läpinäkyvyys. Tällainen tiedollinen kokonaisuus on mahdollista toteuttaa monella eri tavalla ottaen huomioon näyttelykokonaisuuden luonteen. Esillepanon voi rakentaa eri tavalla pysyvään, vaihtuvaan tai digitaaliseen näyttelyyn, hyödyntäen ennallistuksen visuaalisuutta ja sen potentiaalia vahvistaa alkuperäisen objektin autenttisuutta ja tiedonvälityksellistä voimaa.

3.2 Museopedagogisina työkaluina

Museopedagogiikka on opetuksellisiin ja kasvatuksellisiin päämääriin pohjautuvaa museotoimintaa, jonka tavoitteet syntyvät vuorovaikutuksessa erilaisten kohderyhmien kanssa. Museonäyttelyt toimivat opetus- ja kasvatustoiminnan keskiössä, ja näyttelyopastukset ovat yksi museopedagogiikan näkyvimmistä muodoista.¹²⁸ Museopedagogiikan tarkoituksena on tukea yksilön henkilökohtaista kokemusta museokäynnistä, aktivoida omiin tulkintoihin, välittää informaatiota, syventää ymmärrystä ja lisätä tietoa¹²⁹. OKM:n museopoliittisen ohjelman linjausten mukaan museotyön tulisi kaikilla osaluillaan pyrkiä vastaamaan ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin¹³⁰. Tämä vaikuttaa osaltaan myös museopedagogiikan tavoitteisiin. Tavoitteeni tässä kappaleessa ei ole esitellä museopedagogisia työtapoja, vaan tuoda esiin yhteiskunnalliseen ja museopoliittiseen keskusteluun sitoutuvia teemoja, joita voidaan käsitellä museopedagogiikan keinoin, käyttäen välineenä H31 lautanauhajäännöstä ja sen ennallistusta. Teemoja ovat *teknologia, työn arvo, tulevaisuusperintö ja ekososiaalinen sivistys sekä tieto ja kriittinen ajattelu*. Tarkastelen näin H31 lautanauhajäännöksen monikerroksisuutta opetus- ja kasvatustarkoitukseen välineellistettynä museo-objektina. Samalla tuon esiin objektin historiallista ja kulttuurista merkitystä.

Lautanauhatekniikka on yli 2500 vuotta vanha *teknologia*, jonka alkuperä on tuntematon. Tekniikka on tunnettu Pohjois-Afrikassa, Euroopassa ja Aasiassa, ja se on kehittynyt aikojen saatossa yksinkertaisten kankaan kudonnassa käytettyjen aloitus- ja lopetusnauhojen kutomisesta

---

¹²⁸ Heinonen & Lahti 2001, 181.

¹²⁹ Tornberg & Venäläinen 2008, 105.

¹³⁰ Mattila 2018, 10-11.

monimutkaisten koristeellisten nauhojen valmistamiseen.¹³¹ Lautanauhatekniikka on ihmetystä herättävä käsityötekniikka, jonka avulla voi tarkastella ihmiskunnan teknologisten innovaatioiden historiallista kytkeytyneisyyttä. Lautanauhan kudonta on yksi ihmiskunnan varhaisimmista koodausta hyödyntävistä teknologioista. Kuviopujotukseksi kutsutussa tekniikassa eriväriset langat pujotetaan lautoihin ennalta suunnitellun kuvion mukaisessa järjestyksessä. Näin toivottu kuvio ohjelmoidaan lautoihin, joita kääntämällä se muodostuu nauhan pintaan¹³². Kuvioiden ohjelmointia värikoodein on käytetty myös kankaan kudonnassa antiikin ajoista lähtien¹³³. 1800-luvulla kehitetyt reikäkorteilla ohjelmoidut ensimmäiset koneelliset kangaspuut ovatkin nykyisen tietotekniikan edeltäjiä¹³⁴.

Moderni teknologia käsitetään usein modernin ihmisen älykkyyden ja kykyjen tuotteeksi. Hedelmällisempää olisi kuitenkin tarkastella sitä osana teknologisen kehityksen historiallista jatkumoa. Lautanauhatekniikasta voidaan löytää merkityksellinen yhteys tähän päivään tarkastelemalla sitä muinaisena innovatiivisena teknologiana, joka on vaikuttanut modernin teknologian kehitykseen. Huoli naisten vähäisestä määrästä teknisillä aloilla ja teknologiakehityksessä on ollut esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa jo vuosikymmeniä. Syyksi tähän on esitetty mm. matemaattisiin kykyihin liittyviä stereotyyppioita, jotka ylläpitävät vääristynyttä kuvaa miesten ylivoimaisesta matemaattisesta lahjakkuudesta¹³⁵. Keskusteluissa peräänkuulutetaan keinoja, joilla naiset saataisiin kiinnostumaan jo varhaisessa iässä esimerkiksi koodauksesta¹³⁶. Naiset ovat kuitenkin koodanneet ja tehneet matemaattista ajattelua vaativaa työtä tuhansia vuosia kutoessaan lautanauhoja ja kankaita. Tärkeää olisikin pohtia, miksi naisten merkitys osana ihmiskunnan teknologista kehitystä on jäänyt tunnistamatta ja mitä voidaan tehdä asian korjaamiseksi. H31 lautanauhajäännös tarjoaa alustan tälle pohdinnalle.

Kansallisen museopolitiikan yhtenä tärkeimpänä tavoitteena on moninaisten äänten ja yhdenvertaisuuden edistäminen¹³⁷. Nykypäivän museonäyttelyissä pyritäänkin nostamaan entistä enemmän esille historiankirjoituksessa näkymättömäksi jääneitä yksilöitä, ryhmiä ja tekoja. Tekstiilien näkymättömyys esihistorianäyttelyn käsikirjoituksessa ja materiaalisuus -teemassa luo epätasa-arvoisen asetelman, joka jättää huomiotta ihmisten elämään suuresti vaikuttaneen *työn arvon* ja merkityksen. H31 lautanauhajäännöksen kaltainen tekstiili on aikanaan ollut osoitus pitkälle kehittyneestä ammattitaidosta, varakkuudesta ja korkeasta sosiaalisesta statuksesta. Tekstiilityön arvo ja merkitys ei kuitenkaan ole sidottu vain monimutkaiseen valmistustapaan, arvokkaisiin

---

¹³¹ Karisto 2010, 14-15.

¹³² Karisto & Pasanen 2020, 48-49.

¹³³ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

¹³⁴ Sinervo 2017

¹³⁵ Bairoh 2023, 55.

¹³⁶ Ukkonen 2019

¹³⁷ Mattila 2018, 10-12.

materiaaleihin tai esineen korkeaan symboli- ja statusarvoon. Tekstiilien valmistamisella ja käytöllä on ollut korvaamaton merkitys ihmisten elämässä riippumatta siitä, onko tekstiili aikanaan ollut arvokas vai tavallinen ja arkinen. Tekstiilien valmistamiseen käytetyn työn arvoa ei tulisikaan mitata vain esineen arvolla. Myös tavallinen, arkinen ja vähemmällä taidolla tehty työ voidaan nähdä arvokkaana ja merkityksellisenä. Jokainen on tarvinnut tekstiilejä ja vaatteita, ja niiden valmistaminen on ollut välttämätöntä. H31 lautanauhajäännös ja sen ennallistus voivat toimia siltana tekstiilien valmistamiseen liittyvän työn merkitykseen. Tämä mahdollistaa menneisyyden tarkastelun tasa-arvoisemmasta näkökulmasta.

Yksi museoiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteista on tukea kulttuurista kestävyysmurrosta ja pyrkiä löytämään toimintatapoja globaalien ekologisen kriisin ratkaisemiseksi. Tavoitteena on saada aikaan muutos ihmisten maailmankuvassa, arvoissa ja luontosuhteessa tarkastellen niihin liittyviä aineettomia kulttuurin ilmaisuja. Kulttuuriperinnöstä tehdään *tulevaisuusperintöä* pohtimalla erilaisten arvojen vaikutusta vaihtoehtoisiin tulevaisuuksiin. Menneisyyttä ja nykyisyyttä tarkastelemalla voidaan hahmottaa mitä ennen tehtiin paremmin ja mistä voitaisiin luopua kestävän tulevaisuuden rakentamiseksi.¹³⁸

Tulevaisuusperintöä voidaan tarkastella menneisyyden kädentaitoihin sisältyvien arvojen avulla. Nykypäivän pikamuotia ja tekstiilien kertakäyttökulutusta suosivalla vaateollisuudella on suuri vaikutus ympäristökriisiin. Arkeologiset tekstiilit kertovat menneisyydestä, jossa vaatteet valmistettiin kotitarvetuotantona käyttäen ekologisia uusiutuvia materiaaleja ja saastuttamattomia teknologioita. Tekstiilien valmistamiseen käytetty aika oli arvokasta ja korjaaminen, parsiminen sekä uudelleen käyttäminen teki niiden elinkaaresta pitkän. Tekstiilit olivat merkityksellisiä ja sisälsivät monenlaista arvoa, kuten H31 lautanauhajäännös osoittaa. Tämän tiedostaminen voi auttaa nykypäivän ihmisiä tunnistamaan ympäristölle haitallisia toimintatapoja ja arvoja. Tekstiilien valmistustekniikoiden tunteminen ja opetteleminen voi auttaa ymmärtämään työn mukana esineeseen latautuvaa arvoa, mikä taas voi auttaa pääsemään irti kertakäyttöajattelusta. Kaikki tämä voi edistää kestävyysmurrokseen vaadittavaa *ekososiaalista sivistystä*, joka tarkoittaa ihmisen ylisukupolvista ja moraalista ymmärrystä itsestään osana elollista ja elotonta luontoa¹³⁹. H31 lautanauhajäännös voidaankin nähdä ekososiaaliseen sivistyskäsitteeseen kiinnittyvänä tulevaisuusperintönä.

Museoiden yhteiskunnallinen vaikuttavuus liittyy myös niiden asemaan tutkitun *tiedon* tuottajina, esittelijöinä ja puolustajina. Elämä jatkuvasti lisääntyvän disinformaation keskellä vaatii yhä enemmän *kriittisen ajattelun* taitoja. Museonäyttelyt voivat vastata tähän tarpeeseen tuomalla tutkitun tiedon ja

---

¹³⁸ Paaskoski ym. 2022, 8-18.

¹³⁹ Paaskoski ym. 2022, 10.

tieteellisen tutkimuksen kriteerit näkyväksi.¹⁴⁰ OKM:n museopoliittisessa ohjelmassa museo nähdäänkin oppimisympäristönä, joka haastaa dialogiin, omiin tulkintoihin ja kriittiseen ajatteluun¹⁴¹. Kriittisen ajattelun taitoa voi harjoittaa tutustumalla tutkitun tiedon luonteeseen. H31 lautanauhajäännöksen tutkimushistorian avulla voidaan havainnollistaa tutkitun tiedon kriittistä ja itseään korjaavaa luonnetta. Asettamalla toisistaan poikkeavat eri aikoina tehdyt nauhan tulkinnat rinnakkain voidaan konkreettisesti nähdä, miten tieto muuttuu ajan saatossa. Jokainen tulkinta on perustunut senhetkiseen parhaimpaan tietoon, ja uusi tutkimus perustuu aina aikaisemman tiedon kriittiseen tarkasteluun. Tutkimusmenetelmien läpinäkyvyys mahdollistaa tuotetun tiedon uudelleenarvioinnin ja tekee näin tiedosta luotettavampaa.

Maikki Kariston H31 lautanauhajäännökseen kohdistama tutkimus ja nauhan ennallistus kuvaavat hyvin arkeologiseen aineistoon perustuvaa tutkimusta, jossa tieto kootaan pienistä ja toisistaan irrallisista osista isommiksi kokonaisuuksiksi. Tutkimustieto on tällöin aineiston pohjalta tehty tulkinta, ei kiistämätön lopullinen totuus. Näiden prosessien ymmärtäminen voi auttaa arvioimaan tiedon luotettavuutta erilaisissa informaatioympäristöissä. Tämän ymmärryksen kehittymistä voidaan edistää museonäyttelyissä tuomalla tiedon tuottamisen prosessit näkyväksi. Ravattulan Ristimäki -näyttely on esimerkki esitystavasta, jossa museokävijä voi arvioida esitetyn tiedon luotettavuutta tutustuen tutkimusprosesseihin ja -menetelmiin sekä tutkijoihin ja heidän taustaansa. Arkeologisten tekstiilien ennallistuksien merkitys voikin kasvaa tulevaisuudessa, jos näyttelyissä siirrytään objektien ja tiedon esittelemisestä enemmän tiedon tuottamisen esittelemiseen.

3.3 Osana elävää perintöä

Esihistorianäyttely kertoo Suomen alueella eläneiden ihmisten historiasta yli 10 000 vuoden aikajänteellä. Tuhansien vuosien taakse ulottuva historia voi tuntua sekä kaukaiselta ja vieraalta että tunnistettavalta ja omalta. Näyttely voi tarjota museokävijälle kirjoitetun historian taakse ulottuvia identiteetin rakennusaineita. Useasti esihistoria kuitenkin edustaa jotakin kadonnutta, jota ei ole enää olemassa. Tutkielmani otsikon mukaisesti tarkastelen esihistoriaa myös elävän perinnön näkökulmasta. H31 lautanauhajäännös sisältää aineetonta perintöä, joka kudontakulttuurin elvyttämisen myötä elää ja saa uusia merkityksiä tässä päivässä. Rautakauden tekniikoita käyttäville lautanauhankutojille nauhajäännös voi kadonneen ja menneen sijaan edustaa jotain tässä hetkessä elävää. Se ei ole kaukainen kuriositeetti, vaan omaan elämään ja identiteettiin läheisesti kietoutuva todiste jatkuvuudesta. Tämän elävän yhteyden huomioiminen voi tehdä museotyöstä dynaamisempaa ja palvelee myös museopoliittisia tavoitteita, joiden mukaan museoiden tulisi tukea yhteisöjä

---

¹⁴⁰ Rastas 2024

¹⁴¹ Mattila 2018, 15.

kulttuuriperinnön määrittelyssä ja hyödyntämisessä. Museoiden tulisi myös luoda tapoja osallistua tekemiseen ja päätöksentekoon synnyttäen näin omistajuuden ja osallisuuden kokemuksia¹⁴².

Tavoitteiden eteen on mahdollista tehdä työtä hyödyntäen monenlaisia yhteistoiminnan muotoja, kuten yhteistyössä toteutettuja asiantuntijaluentoja, työpajoja ja -näytöksiä tai yhdessä tuotettuja näyttelyitä.

Kariston tutkimustyön ja ennallistuksien vaikutukset arkeologisten lautanauhojen elävään perintöön tarjoaisivat museolle mielenkiintoisen näkökulman menneisyyden tarkasteluun. Kansallismuseon työhön kuuluu myös nykyhetken ilmiöiden dokumentoiminen, ja nykydokumentointi onkin tulevaisuuden historian tallentamista¹⁴³. H31 lautanauhajäännöksen elävä perintö voitaisiin tehdä näkyväksi nykydokumentoinnin keinoin kartoittamalla minkälaisia olomuotoja muinaiset kudontatekniikat ja symbolit sekä niiden sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset saavat nykyhetkessä. Dokumentoinnin tuottama aineisto voisi tuoda uudenlaisen näkökulman tulevaisuuden esihistorianäyttelyyn kertoen, miten menneisyys elää tässä päivässä matkalla tulevaisuuteen. Ajatuksen voi sitoa myös aiemmin esittelemääni tulevaisuusperinnön käsitteeseen. Museoviraston kulttuuriperintökasvatusstrategian tulevaisuuskuvassa ihmiset oppivat näkemään menneisyyden ympärillään ja sen merkityksen osana nykyisyyttä¹⁴⁴. Esihistorian elävän perinnön esitleminen voisikin vahvistaa museokävijöiden tunnetta esillä olevien menneisyyden jäänteiden merkityksellisyydestä.

Museoammattilaisuuden ulkopuolisen asiantuntijuuden ja yhteisöjen arvo on tunnistettu museopoliittisissa linjauksissa. Lautanauhojen kudonnan elävää perintöä vaalivan yhteisön potentiaalia ei toistaiseksi ole juurikaan hyödynnetty Kansallismuseossa. Maikki Kariston laajaan arkeologiseen lautanauha-aineistoon kohdistama tutkimus on hyvä esimerkki museoammattilaisuuden ulkopuolisen asiantuntijuuden hyödyistä. Kariston motiivit tutkimustyölle syntyivät hänen omasta kiinnostuksestaan ja innostuksestaan aihetta kohtaan. Pitkäjänteinen omin resurssein toteutettu tutkimus on tuottanut arvokasta tietoa arkeologisesta kulttuuriperinnöstä, ja omakustanteinen julkaisu on tehnyt tiedosta saavutettavaa. Kariston ja Pasasen Nauha-Aarteita -kirjan julkaisun yhteyteen vuonna 2020 suunniteltiin tutkimusta ja ennallistuksia esittelevää seminaaria ja pienoisenäyttelyä Kansallismuseoon. Suunnitelma ei lopulta toteutunut koronaviruspandemian aiheuttamien rajoitusten vuoksi.¹⁴⁵ Tutkimustyön hyödyntämiselle ei kuitenkaan ole viimeistä käyttöpäivää ja yhteistyölle olisi varmasti tilausta tulevaisuudessakin. Yhteisön tuottaman tiedon arvon tunnustaminen edistäisi myös osallisuuden ja omistajuuden kokemuksia.

---

¹⁴² Mattila 2018, 14.

¹⁴³ Kansallismuseo 2024

¹⁴⁴ Museovirasto 2006, 6.

¹⁴⁵ Haastateltava Pasanen 5.12.2023

4 Yhteenveto

Tutkielmani sai alkunsa henkilökohtaisen kokemuksen synnyttämästä tunteesta, jonka perusteella koin aiheen käsittelyn tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Tutkielman edetessä huomasin sen kuitenkin asettuvan monin tavoin ajankohtaiseen museoalan sisäiseen keskusteluun. Yhteisöjen osallisuus museoiden säilyttämisen ja esittelemisen kulttuuriperinnön määrittelyssä ja merkityksellistämässä korostuu museopoliittisissa linjauksissa. Jaettu asiantuntijuus, eli museoammattilaisuuden ulkopuolisen osaamisen, tiedon ja taidon tunnistaminen sekä hyödyntäminen, on yksi tulevaisuuden museotyön tärkeimmistä tavoitteista. Tutkielmani tuo esiin yhteisöllisen osallisuuden ja monimuotoisen asiantuntijuuden hyötyjä analysoimalla Maikki Kariston tutkimustyön vaikutusta H31 lautanauhajäännöksen museoarvoon ja tehden näkyväksi objektiin sitoutuvaa elävää perintöä. Nauhajäännöksen arvo tietoa, merkityksiä ja tarinoita välittävänä objektina on lisääntynyt merkittävästi Kariston tutkimustyön myötä. Samalla sen hyödynnettävyys ja käytettävyys museotyössä on kasvanut. Kariston tutkimus on myös vaikuttanut yhteisön objektille antamiin merkityksiin tässä hetkessä elävänä ja muuttuvana perintönä. Näiden vaikutusten näkyväksi tekeminen palvelee omien motiivieni lisäksi myös museotyötä ohjaavia kokoelma- ja museopoliittisia tavoitteita.

Merkitysanalyysi osoittautui toimivaksi menetelmäksi tutkielmassani. Sen pohjalta oli helppo rakentaa tutkimusprosessi, jota muokkasin tutkimuskysymyksieni ja aineistoni mukaan sopivaksi.

Merkitysanalyysiin kuuluvista arviointikriteereistä keskeisimmiksi tutkimuskysymyksieni kannalta nousivat objektiin hyödynnettävyys ja käytettävyys sekä yhteisöllinen merkitys. Lautanauhajäännöksen ja sen ennallistuksen yhteinen käyttöarvo ja arkeologisten lautanauhojen elävä perintö nousivat myös aineistossani voimakkaasti esiin, joten koin näiden aiheiden syvemmän käsittelyn tärkeämmäksi kuin yksityiskohtaisen merkitysten arvioinnin jokaisen arviointikriteerin mukaan.

Merkitysanalyysimenetelmän hyötynä voidaankin pitää sen soveltuvuutta erilaisiin analyysinäkökulmiin ja tarpeisiin, jotka eivät aina ole lähtöisin museotyöstä. Menetelmä sopii niin museon kokoelmatyöhön kuin akateemiseen tutkimukseen ja yhteisöjen käyttöön.

Analyysikohteenani oli yksittäinen museo-objekti, mutta tutkimusaiheeni voi yhdistää laajemmin erilaisiin arkeologisiin tekstiileihin, niiden tutkimukseen ja yhteisöllisiin merkityksiin tässä ajassa. Arkeologiset lautanauhat ovat kontekstuaalisesti sidottuja muihin tekstiileihin ja materiaaleihin ja muodostavat näin monimerkityksellisiä tiedonvälityksellisiä kokonaisuuksia toisten objektien ja materiaalien kanssa. Tekstiilijäännökset tulisikin huonosta säilyvyydestään ja vähäisemmästä määrästään huolimatta nähdä yhdenvertaisina todistuskappaleina menneisyydestä muiden materiaalien rinnalla. Tämän huomioiminen esihistorianäyttelyn käsikirjoituksessa ja suunnittelussa antaisi monimuotoisemman kuvan menneisyydestä tuoden tasavertaisemmin esille eri materiaaleihin liittyvän työn arvon ja merkityksen. Arkeologisten tekstiilien parissa tehdään jatkuvasti uutta tutkimusta.

Tämän tutkimustiedon hyödyntäminen tulisikin kokoelma- ja museopolitiikan mukaisesti olla selkeänä tavoitteena tulevaisuuden esihistorianäyttelyssä.

Ennallistuksilla voi olla suuri merkitys autenttisten objektien elämyksellisyydelle ja kokemuksellisuudelle, ja ne voivat epäautenttisuudestaan huolimatta jopa lisätä aitojen objektien autenttisuutta tehden niistä ymmärrettäviä ja helposti lähestyttäviä. Ennallistusten taakse kätkeytyvän tutkimustyön esittelemisen museonäyttelyissä voi vahvistaa kävijän ymmärrystä tiedon luonteesta sekä omaa tulkintaa ja kriittistä ajattelua. Se voi myös edistää objektiin, ennallistuksiin ja tutkimukseen kytkeytyvien yhteisöjen ja sidosryhmien osallisuuden ja omistajuuden tunteita. Arkeologisten tekstiilien tutkimuksen lisääntyessä ja monimuotoisemman tutkijuuden myötä ennallistusten merkitys aidon museo-objektin rinnalla voi kasvaa entisestään. Kenties tulevaisuudessa ennallistuksien asettaminen aitojen objektien rinnalle voi olla enemmän sääntö kuin poikkeus.

Tekemäni merkitysanalyysi ja sen pohjalta luomani tulevaisuuskuva objektin ja ennallistuksen yhteisestä käyttöarvosta perustuu näkökulmaan, jossa arkeologisia museo-objekteja tarkastellaan perinteisen menneisyyden tulkinnan sijaan myös osana nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Hahmottelemani visio tulevaisuuden esihistorianäyttelystä, jossa menneisyyden tulkintojen lisäksi esitellään esihistorian elävää perintöä, sopii ajatukseen, jossa museot nähdään yhä enemmän tulevaisuuteen suuntautuvana toimijana. Konkreettiset ehdotukset tällaisen näyttelykokonaisuuden rakentamisesta rajautuvat kuitenkin tämän tutkielman ulkopuolelle. Tutkielmani toimii keskustelunavauksena aiheesta tuoden esiin elävän perinnön merkitystä arkeologiselle kulttuuriperinnölle. Arkeologisten lautanauhojen elävä perintö nouseekin potentiaalisesti jatkotutkimusaiheeksi pro gradu -tutkielmaani.

Arkeologisten lautanauhojen tutkimus edustaa marginaalista tutkimusalaa, jonka arvoa ja merkitystä ei kenties aina tunnisteta arkeologiseen kulttuuriperintöön sitoutuviissa tiede- ja hallintoyhteisöissä. Akateemisen tieteen sekä museo- ja kulttuuriperintöalan ulkopuolelta voi olla haastavaa löytää resursseja ja saada näkyvyyttä tutkimukselle. Kariston ja Pasasen ilman apurahoja omin resurssein toteutettu tutkimus ja julkaisutoiminta kertoo yhteisöjen ja yksilöiden intohimoisen omistautuneisuuden suuresta potentiaalista ja merkityksestä museotyölle. Museokokoelmien saattaminen tutkimuksen kohteeksi onkin yksi Museoviraston kokoelmien käytön tavoitteista¹⁴⁶. Tavoitteena tulisi kuitenkin myös vahvemmin olla tuotetun tutkimustiedon hyödyntäminen museotyössä. Tutkimuksen hyödyntämättä jättäminen ylläpitää asetelmaa, jossa jaetun asiantuntijuuden periaate jää toteutumatta. Tutkimustyötä voi hyödyntää erilaisessa yhteistoiminnassa museon ja yhteisön välillä. Tutkitun aineiston esittelemisen yhdessä siihen liittyvän elävän perinnön kanssa olisi konkreettinen keino hyödyntää tutkimusta dynaamisessa kokoelma- ja näyttelytyössä.

---

¹⁴⁶ Museovirasto 2014, 33.

Tutkielmaa tehdessäni havahduin siihen, että olen todennäköisesti kohdannut H31 lautanauhajäännöksen vieraillessani Kansallismuseon esihistorianäyttelyssä 2010-luvun alussa. Tästä kohtaamisesta ei kuitenkaan ole mitään muistikuvia, sillä en tuolloin vielä tiennyt mikä on lautanauha. Tutkimukseni lomassa olenkin usein miettinyt mikä merkitys H31 lautanauhan tutkimuksella ja ennallistuksella voi olla tavalliselle museokävijälle, jolla ei ole mitään ennakkotietoa aiheesta. Nauhajäännöksen ulkoinen olemus voi olla katsojalle mitäänsanomaton. Pienet ruskeat riekaleet eivät kiillä tai kimalla, ja niiden käyttötarkoitus voi jäädä epäselväksi. Materiaali on arkisena pidettyä villaa, joka ei näyttäyty huomiota herättävänä tai erikoislaatuisena. Objektin ohi saattaa kävellä sitä edes huomaamatta.

Kariston ja Pasasen Nauha-aarteita -kirjan nimi johdattaa kuitenkin ulkoisen olemuksen takaa löytyviin merkityksiin. Aarteen voi löytää, kun sitä osaa etsiä. Etsimiseen tarvitaan henkilökohtaisesta merkityksellistämisestä kumpuava motivaatio, etsimiseen tarvittava tieto, taito ja osaaminen sekä kyky nähdä kohteen arvo yhteisöllisenä voimavarana ja tulevaisuuden perintönä. Tähän kiteytyy Maikki Kariston H31 lautanauhajäännökseen kohdistama tutkimus. Museot voivat kokoelmiensa ja niihin kuuluvien objektien kautta herättää uteliaisuutta, lisätä tietoa, tutustuttaa tuntemattomaan, tuoda uuden näkökulman tuttuihin asioihin ja tehdä tavanomaisista asioista ihmeitä¹⁴⁷. H31 lautanauhajäännös ja sen ennallistus todentavat tämän ajatuksen tehden pienestä ja tavallisesta ihmeellistä ja kokoaan suurempaa.

---

¹⁴⁷ Heinonen & Lahti 2001, 272.

Liitteet

LIITE 1

Haastattelurunko - Maikki Kariston haastattelu 13.9.2023

Teema 1: Kariston tutkimushistoria H31 lautanauhajäännöksen parissa.

Teema 2: H31 lautanauhajäännös vanhassa esihistorianäyttelyssä.

Teema 3: Museoviraston tutkimuslupaprosessi ja H31 lautanauhajäännöksen tutkiminen.

Teema 4: Kariston tutkimusmenetelmä ja sen hyödyt verrattuna aikaisempaan tutkimukseen.

Teema 5: Tutkimustulokset. Mitä kudontatekniikat kertovat nauhan kutojasta, nauhasta suhteessa muihin löytöihin ja tyyppihistoriasta?

Teema 6: Aikeisemmat tutkimukset. Miten H31 lautanauhajäännökseen liittyvä tieto on muuttunut uuden tutkimuksen myötä?

Teema 7: Kudontakulttuuri. Kudontatavan levinneisyys ja ajoitus.

Teema 8: Kudontaohjeen ja ennallistuksen yhteisöllinen merkitys.

Teema 9: Lautanauhojen elävä perintö. H31 lautanauhajäännökseen liittyvät toimijat ja sidosryhmät.

Teema 10: Ennallistuksen merkitys museonäyttelyssä.

LIITE 2**Haastattelurunko - Mervi Pasasen haastattelu 5.12.2023**

Teema 1: Tutkimusyhteistyö Kariston kanssa. Pasasen rooli tutkimustyössä.

Teema 2: H31 lautanauhan kutominen. Kudontatekniikoiden vaativuus ja kudontaan käytetty aika.

Teema 3: Kudontakulttuuri. Mikä kudontatavassa, tekniikoissa ja kuviokielessä on paikallista?
Mitä kudontakulttuuri kertoo myöhäisen rautakauden yhteisöistä?

Teema 4: H31 lautanauhan kutoja. Mitä Kariston tutkimustulokset kertovat nauhan kutojasta?

Teema 5: Sakari Pälsin KM8656:H31 löytöluettelo. Mitä hauta kokonaisuutena kertoo nauhaa kantaneesta henkilöstä, hänen vaatetuksestaan ja asemastaan yhteisössä?

Teema 6: H31 lautanauhan arvo ja merkitys omistajalleen. Statusarvo ja symbolinen arvo.

Teema 7: Lautanauhojen elävä perintö ja kulttuuriperintöyhteisö.

Teema 8: Miten H31 lautanauhan ennallistus ja kudontaohje on otettu vastaan Suomessa ja ulkomailla?

Teema 9: Mikä merkitys H31 lautanauhan tutkimuksella, ennallistuksella ja kudontaohjeella on lautanauhankutojille ja aiheesta mitään tietämättömille?

Teema 10: Lautanauhat museoissa. Pasasen kokemuksia tekstiiliennallistuksien valmistamisesta ja käytöstä museoissa.

LIITE 3

Kuvaliitteet – Aino Hujasen kutomia käyttöesineitä

Lautanauhatekniikalla kudottuja käsilaukkuja.

Kuva: Aino Hujanen

Lautanauha kamerahihna.

Kuva: Touko Hujanen

Lautanauhoista valmistettu seinäkoriste.

Kuva: Aino Hujanen

Lautanauha avaimenperä.

Kuva: Aino Hujanen

Lautanauhan kutomista. Kuva: Aino Hujanen

Lähteet

Tutkimusaineisto

Haastattelut

Haastateltava Karisto, Maikki. Haastattelu 13.9.2023. Haastattelija Aino Hujanen. Tallenne ja litteraatio haastattelijan hallussa.

Haastateltava Pasanen, Mervi. Haastattelu 5.12.2023. Haastattelija Aino Hujanen. Tallenne ja litteraatio haastattelijan hallussa.

Kirjallinen aineisto

Hansen, Egon H. 1990: *Tablet Weaving – History, Techniques, Colours, Patterns*. Højbjerg: Hovedland.

Järvinen, Outi toim. 2010: *Suomen kansallismuseon kokoelmapoliittinen ohjelma*. Suomen kansallismuseo.

Kaukonen, Toini-Inkeri 1965: *Suomen kansanomaiset nauhat: kansatieteellinen tutkimus*. Helsinki:SKS.

Mattila, Mirva toim. 2018: *Mahdollisuuksien museo. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 11/2018.

Merisalo, Viivi 1966: *Nauhoja*. Porvoo: WSOY.

Museovirasto 2014: *Museoviraston kokoelmapoliittikka 2014*. Museoviraston selvityksiä 2.

Pälsi, Sakari 1925a: *KM8656: 1-41 löytöluettelo*. Museoviraston arkeologisten kokoelmien pääluettelo. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Muinaiskalupäiväkirja.

<https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=126.28140>

Pälsi, Sakari 1925b: *Masku Humikkala kalmiston kaivausraportti*. Museoviraston arkeologisten kokoelmien pääluettelo. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. Muinaiskalupäiväkirja.

<https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=129.131295>

Sarkki, Seija 1979: *Suomen ristiretkiaikaiset nauhat*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Havainnointi ja dokumentointi

Esihistorianäyttely: Suomen kansallismuseo. Toteutettu 15.8.2023. Tekijä Aino Hujanen.

Muistiinpanot ja valokuvat tekijän hallussa.

Ravattulan Ristimäki -näyttely: ARS NOVA. Toteutettu 13.10.2023. Tekijä Aino Hujanen.

Muistiinpanot ja valokuvat tekijän hallussa.

Näyttelyt: Esihistorian opastuskeskus Naurava lohikäärme. Toteutettu 19.10.2023. Tekijä Aino

Hujanen. Muistiinpanot ja valokuvat tekijän hallussa.

Tiedonanto

Pasanen, Mervi 20.3.2024

Kirjallisuus

Ahmas, Kristina 2014: *Norsunluutornin purkajat - Jaettu johtajuus ja kollektiivinen asiantuntijuus museossa*. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Andersson Strand, Eva ym. 2010: Old textiles new possibilities. *European Journal of Archaeology* Vol. 13(2): 149-173.

Bairoh, Susanna 2023: *The Gender(ed) Gap(s) in STEM – Explaining the persistent underrepresentation of women in STEM careers*. Economics and Society Nr. 373. Helsinki: Hanken School of Economics.

Enqvist, Johanna 2016: *Suojellut muistot – Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Heikkilä, Silja 2021: *Unien elävä perintö – Etnologinen tutkimus unikäsityksistä ja unien kertomistilanteista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Heinonen, Jouko & Lahti, Markku 2001: *Museologian perusteet*. Suomen museoliiton julkaisuja 49.

Herva, Vesa-Pekka & Lahelma, Antti 2017: *Esihistoria on tässä*. Suomen kansallismuseo. Museovirasto.

Häyhä, Heikki, Jantunen, Sari & Paaskoski, Leena 2015: *Merkitysanalyysimenetelmä*. Suomen museoliiton julkaisuja 64. Suomen Museoliitto.

Häyhä, Heikki, Jantunen, Sari & Paaskoski, Leena 2021: How to be Dynamic – The potential of analysing significance in Finnish museum collections. Teoksessa Robbins, Nina ym. (toim.) *Museum Studies – Bridging Theory and Practice*. Stockholm: ICOFOM, 169-184.

- Karisto, Maikki 2007: *Lautanauhatekniikan tutkiminen ja oman suunnittelutyylin kehittäminen*. Opinnäytetyö. Tietokoneavusteinen tekstiilisuunnittelu. Muotoilun koulutusohjelma. Muotoiluinstituutti. EVTEK-ammattikorkeakoulu.
- Karisto, Maikki 2010: *Lautanauhat: suunnittelu ja kutominen*. Helsinki: Tammi.
- Karisto, Maikki & Pasanen, Mervi 2013: *Omenaisia ja revonneniä: suomalaisia lautanauhoja. Applesies and fox noses: Finnish tablet woven bands*. Helsinki: Salakirjat.
- Karisto, Maikki & Pasanen, Mervi 2020: *Nauha-aarteita: Arkeologisia lautanauhoja Suomen rautakaudelta*. Helsinki: Salakirjat.
- Karisto, Maikki 2023: Lautanauhat – Kudonnan huippuosaamista nuoremmalla rautakaudella. Teoksessa Etu-Sihvola, Heli, Moilanen, Ulla & Therus, Jhonny (toim.) *Luihin ja ytimiin – Tutkimuksia ja tulkintoja Euran Luistarin kalmistosta*. Turku: Sigillum, 229-240.
- Karjalainen, Joni 2023: Kokeellinen ja kokeileva arkeologia. Teoksessa Etu-Sihvola, Heli, Moilanen, Ulla & Therus, Jhonny (toim.) *Luihin ja ytimiin – Tutkimuksia ja tulkintoja Euran Luistarin kalmistosta*. Turku: Sigillum, 194.
- Kinanen, Pauliina 2007: Museologiset objektit. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.) *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57, 168-186.
- Kostet, Juhani 2007: Kokoelmien muodostuminen. Teoksessa Kinanen, Pauliina (toim.) *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57, 136-167.
- Moilanen, Mikko 2023: Hopean välkettä ja säilämerkkejä – Luistarin miekkalöydöistä sekä haudan 510 loistomiekan ennallistus. Teoksessa Etu-Sihvola, Heli, Moilanen, Ulla & Therus, Jhonny (toim.) *Luihin ja ytimiin – Tutkimuksia ja tulkintoja Euran Luistarin kalmistosta*. Turku: Sigillum, 265-274.
- Museovirasto 2006: *Oppia menneisyydestä, katse tulevaisuudessa. Museoviraston kulttuuriperintökasvatuksen strategia 2006-2010*. Museoviraston julkaisuja.
- Owen, Janet 1999: Making Histories from Archaeology. Teoksessa Kavanagh, Gaynor (toim.). *Making Histories in Museums*. London & New York: Leicester University Press, 200-2015.
- Paaskoski, Leena ym. 2022: *Dynaaminen museo ja tulevaisuusperintöverstas. Käsikirja museoiden ekososiaaliseen sivistystyöhön*. Savonlinna: Luston julkaisuja 6. Suomen metsämuseo Lusto.
- Penna-Haverinen, Silja 2009: *Lankoja ja johtolankoja: Turun (Kaarinan) Kirkkomäen myöhäisrautakautiset lautanauhat*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Pälsi, Sakari 1928: Puvustoaineksia Maskun Humikkalan kalmistosta. Julkaisussa *Suomen Museo* 35. Suomen muinaismuistoyhdistys, 71-79.

Raninen, Sami & Wessman, Anna 2016a: Rautakausi – Ristiretkiaika (1025/1100-1150/1300). Teoksessa Haggren, Georg, Halinen, Petri, Lavento, Mika, Raninen, Sami & Wessman, Anna: *Muinaisuutemme jäljet – Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*. Viljandi: Gaudeamus, 337-365.

Raninen, Sami & Wessman, Anna 2016b: Rautakausi – Viikinkiaika (800/825-1025/1100). Teoksessa Haggren, Georg, Halinen, Petri, Lavento, Mika, Raninen, Sami & Wessman, Anna: *Muinaisuutemme jäljet – Suomen esi- ja varhaishistoria kivikaudelta keskiajalle*. Viljandi: Gaudeamus, 290-336.

Riikonen, Jaana 2005: Iron age aprons from Southwestern Finland – And other cloths and pendants worn on the waist. Teoksessa Mäntylä, Sari (toim.) *Rituals and relations – Studies on the society and material culture of the Baltic Finns*. Helsinki: Suomalaisen Tiedeakateman toimituksia, 31-72.

Riikonen Jaana 2006: Arkeologiset tekstiililöydöt – Tutkimusta ja tulkintaa. Teoksessa Luoma, Helena (toim.) *Sinihameet kultavyöt – Suomalaisia muinaispukuja*. Tampere: Pirkanmaan käsi- ja taideteollisuus ry., 6-27.

Riikonen, Jaana 2023: Tutkimusten tuloksena Ravattulan muinaispuku. Teoksessa Riikonen, Jaana & Ruohonen, Juha (toim.) *Ravattulan muinaispuku – Tutkimukset ja valmistusohjeet*. Turku: Suomen muinaistutkimuksen tuki ry, 8-98.

Sahramaa, Jenni & Wright, Krista 2021: Muinaispuvut museossa. Julkaisussa *Suomen Museo* 128, 139-145.

Sahramaa, Jenni, Vanden Berghe, Ina & Wright, Krista 2023: Children's clothing and funeral attire in the 10th to 12th centuries in Finland. *Archaeological Textiles Review* 65, 78-97.

Sivula, Anna 2017: Mitä teollinen kulttuuriperintö on? Teoksessa Heikkilä, Suvi (toim.). *Satakunnan teollinen kulttuuriperintö*. Harjavalta: Satakunnan historiallinen seura, 9-40.

Smith, Laurajane 2006: *Uses of heritage*. Abingdon: Roudledge.

Tornberg, Leena & Venäläinen, Päivi 2008: Museopedagogiikka. Teoksessa Venäläinen, Päivi (toim.) *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. Jyväskylä: Suomen museoliiton julkaisuja 58, 104-108.

Villa, Anna-Maria 2023: Hiljainen enemmistö – Mitä esineettömät haudat kertovat? Teoksessa Etu-Sihvola, Heli, Moilanen, Ulla & Therus, Jhonny (toim.) *Luihin ja ytimiin – Tutkimuksia ja tulkintoja Euran Luistarin kalmistosta*. Turku: Sigillum, 143-155.

Vuorela, Toivo 1979: *Kansanperinteen sanakirja*. Porvoo: WSOY.

Wright, Krista 2023: Arkeologinen tekstiilitutkimus. Teoksessa Etu-Sihvola, Heli, Moilanen, Ulla & Therus, Jhonny (toim.) *Luihin ja ytimiin – Tutkimuksia ja tulkintoja Euran Luistarin kalmistosta*. Turku: Sigillum, 208.

Luennot

Rastas, Anna 2024: *Vaikuttava museo ja tutkitun tiedon puolustaminen*. Vaikuttava museo seminaari 13.2.2024. Helsinki, Tieteiden talo.

Verkkolähteet

Kaikki verkkolähteet tarkistettu 7.5.2024

Cultural Heritage Agency 2014: *Assessing Museum Collections – Collection valuation in six steps*. Amersfoort. <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2014/01/01/assessing-museum-collections>

Kansallismuseo 2024. Nykydokumentointi.

<https://www.kansallismuseo.fi/fi/kokoelmat/kansallismuseo-dokumentoi-nykypaeivaeae>

Sinervo, Turkka 2017: Jaquard-kutomakone. 28.8.2017. Artikkelin Punomo.fi käsityösivusto. Käsityö verkossa ry. <https://punomo.fi/kasityotekniikat/lankatekniikat/kudonta/tyovalineet-kudonta/jaquard-kutomakone/>

Unesco 2003: Yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta.

<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2013/20130047#idp2321472>

Ukkonen, Risto 2019: Naisia rohkaistaan, kannustetaan ja houkutellaan koodaamaan – ”Vielä voi vaikuttaa tulevaisuuteen”. 17.3.2019. <https://yle.fi/a/3-10687050>

Vajanto, Krista 2020: Kuiduista kankaaksi – tekstiili-innovaatioita paleoliittiselta ajalta alkaen.

Kalmistopiiri. 4.12.2020. <https://kalmistopiiri.fi/2020/12/04/kuiduista-kankaaksi-tekstiili-innovaatioita-paleoliittiselta-ajalta-alkaen/>

Wright, Krista 2022: *Vaskivaippoja ja punahameita - Näkökulmia rautakautisten tekstiilien arvoon*.

Löydöstä muinaispuvuksi tapahtumapäivän luentotalenne 22.4.2022. Suomen käsityön museo.

https://vimeo.com/704022104?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR0Fu7hX4Q6Ns0NvovAj2kWW Dc1byKWH6a1R02ar_QSOTXXxy2EIw1TogOk_aem_Ae8bYMBW6ySF7mx7RS-j4oE0zjOVmwdSQSjymEyGT9TQ4TcOdVueVq86MaZsDGzbb-s168Occ28XpupvyFrw9IM